

36

Uchwała Nr XXIII/228/08
Rada Gminy Lichnowy
z dnia 30.12.2008 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami Gminy Lichnowy na lata 2009-2012.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (jednolity tekst Dz. U. z 2001 Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) i art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 z 2003 r. 162) Rada Gminy Lichnowy uchwała co następuje:

§1.

Przyjmuje się Program opieki nad zabytkami Gminy Lichnowy na lata 2009-2012 stanowiący załącznik Nr 1 do niniejszej uchwały.

§2.

Wykonywanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Lichnowy

§3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy

Jan Michałski

Uzasadnienie

Zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Zadania Gminy z zakresu kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wpisane są w Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Program Ochrony Zabytków Gminy Lichnowy na lata 2009-2012 ma na celu:

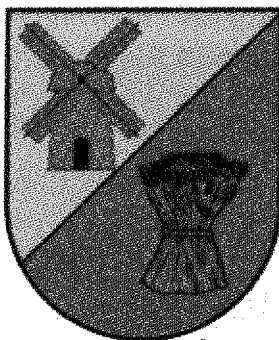
- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami gminy Lichnowy stanowi punkt wyjścia do stworzenia możliwości współpracy między Gminą oraz posiadaczami zabytków w celu jak największej dbałości o dziedzictwo kulturowe, a także promowanie go jako atrakcyjny produkt turystyczny.

W związku z powyższym wnoszę o podjęcie stosownej uchwały.

Waldemar Lamsowski

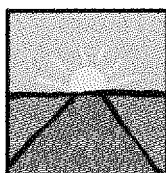
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY LICHNOWY
na lata 2009-2012

Opracowanie:
Iwona Gołombiowska

Lichnowy, wrzesień 2008

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

MK i DN
Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania i cele programu ochrony zabytków w świetle ustawy o ochronie zabytków.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami	6
3.1. Obowiązek konstytucyjny ochrony zabytków	6
3.2. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	6
3.3. Zadania samorządu z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.....	7
3.4. Inne uregulowania prawne	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	9
4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004 - 2013.....	9
4.1.2. Narodowy Program Kultury: „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013	10
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	11
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020	11
4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.....	13
4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-1020.....	13
4.2.4. Zgodność Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy z dokumentami powiatowymi	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	15
5.1. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Lichnowy	15
5.2. Plan Rozwoju lokalnego Gminy Lichnowy na lata 2007-2013.....	15
5.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lichnowy	15
5.4. Formy ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w gminie Lichnowy	16
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu gminy Lichnowy	17
6.1. Charakterystyka gminy Lichnowy	17
6.2. Historia gminy Lichnowy	17

6.3. Charakterystyka wsi.....	20
6.4. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego.....	26
6.4.1. Zabytki nieruchome	26
6.4.2. Zabytki archeologiczne	26
6.4.3. Zabytki ruchome	27
6.5. Obiekty w ewidencji gminnej	36
6.6. Obiekty o dużej wartości historycznej i architektonicznej – potencjał gminy	55
6.7. Obiekty i zespoły proponowane do wpisu do rejestru zabytków	59
6.8. Stan utrzymania zabytków nieruchomych	60
6.9. Zasoby środowiska naturalnego	62
6.10. Turystyka.....	62
7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Lichnowy. Analiza szans i zagrożeń (SWOT).....	64
8. Cele strategiczne Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy.....	66
9. Zadania, instrumenty wdrażania, źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy	67
10. Monitoring i ocena realizacji programu	70

1. Wstęp

„Dziedzictwo kulturowe stanowi dziś z jednej strony przedmiot ochrony, z drugiej zaś potencjał, który winien zostać wykorzystany dla przyszłego rozwoju”¹.

Gmina Lichnowy położona jest we wschodniej części województwa pomorskiego, na prawym brzegu Wisły, na Żuławach Wiślanych. Nadmorski, deltowy krajobraz tych terenów ukształtowany został w wyniku działalności Wisły i Nogatu, wzbogacony w wyniku działalności człowieka poprzez siatkę kanałów odwadniających, wały przeciwpowodziowe i szpalery drzew. Cechy te podkreślają tożsamość regionalną i wyróżniają gminę na tle województwa i kraju.

Dziedzictwo kulturowe, krajobraz i historia gminy stanowi znaczny potencjał, który powinien zostać wykorzystany do rozwoju turystyki na terenie gminy.

Świadomość potrzeby ochrony zabytków zarówno dla żyjących jak i dla przyszłych pokoleń jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców naszego regionu. Jednak nie każdy posiada dostateczną wiedzę, jak właściwie należy zadbać o zabytek. Dlatego stworzenie programu opieki nad zabytkami przez Gminę jest ważnym czynnikiem w upowszechnianiu tej wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w opiece nad ich stanem i atrakcyjnym wyglądem. Zabytki nie powinny kojarzyć się z zaniedbanymi budynkami, ruinami, do których nie można wejść. Dziedzictwo to jest świadectwem wielokulturowej historii naszego regionu. Dlatego na nas wszystkich spoczywa odpowiedzialność za właściwe wykorzystanie jego potencjału oraz zachowanie dla następnych pokoleń.

Program opieki nad zabytkami gminy Lichnowy stanowi punkt wyjścia do stworzenia możliwości współpracy między Gminą oraz posiadaczami zabytków w celu jak największej dbałości o dziedzictwo kulturowe, a także promowanie go jako atrakcyjny produkt turystyczny.

¹ *Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013, Warszawa 2004, s. 41*

2. Podstawa prawna opracowania i cele programu ochrony zabytków w świetle ustawy o ochronie zabytków

Podstawą prawną niniejszego opracowania jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, Dz. U. z 2004 r. Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390 oraz z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Dz. U. z 2006 r. Nr 126, poz. 875).

Program Ochrony Zabytków Gminy Lichnowy na lata 2009-2012 ma na celu:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

3.1. Obowiązek konstytucyjny ochrony zabytków

Na obowiązek ochrony zabytków wskazuje Konstytucja Rzeczypospolitej Polski. W myśl art. 5 Konstytucji „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym”. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”.

3.2. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku. Jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki podzielono na grupy. Pierwszą stanowią zabytki nieruchome, do których zaliczają się krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Druga grupa obejmuje zabytki ruchome: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty, militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne. Trzecią grupą są zabytki archeologiczne: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Organami ochrony zabytków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć w drodze porozumienia wykonywanie części kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków gminom i powiatom, z wyjątkiem prowadzenia rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez administrację publiczną działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku krajobrazowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

3.3. Zadania samorządu z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Gminę obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Program opieki przyjmuje Rada Gminy po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Następnie dokument ten jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji tegoż programu Wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Co cztery lata program ten powinien być aktualizowany.

Organ stanowiący Gminy może udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego jest sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada. Ponadto zadania Gminy z zakresu kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wpisane są w Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.).

3.4. Inne uregulowania prawne

Obowiązek ochrony zabytków uwzględniony został również w innych ustawach, takich jak:

- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r., Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150),

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy na lata 2009-2012

- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880),
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r., Nr 13, poz. 123),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r., Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004 - 2013

Misją *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* jest: „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.” Formułując zadania powiatu w zakresie ochrony dóbr kultury musimy realizować powyższy cel.

Tezy *Narodowej Strategii* zakładają zwiększenie poziomu aktywności na szczeblu regionalnym w sferze kultury. Dotyczy to „ umiejętne wkomponowania zadań z obszarów kultury w plan rozwojowy regionu, przy założeniu, iż rozwój kultury wspiera poprawę jakości potencjału regionu w dziedzinie kapitału intelektualnego oraz kapitału społecznego. Przygotowanie regionów (władz samorządowych i partnerów społecznych oraz instytucjonalnych) do tej aktywności jest ważne dla pozyskiwania funduszy Unii Europejskiej (w tym i z edycji INTERREG), także w kontekście następnego okresu programowania na lata 2007–2013”².

W założeniach Państwo Polskie powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach. Do tego celu „niezbędne jest zinstytucjonalizowanie platformy współpracy pomiędzy państwem a samorządami, a także w większym stopniu wykorzystanie możliwości tworzenia i prowadzenia wspólnych instytucji i wspólnych inwestycji w sferze kultury. Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach”³.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wskazuje bardzo ważną przemianę w kształtowaniu podejścia do sposobów ochrony dziedzictwa kulturowego. Współczesna ochrona zabytków powinna skupiać się na aktywnym działaniu ze względu na „rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i

² *Narodowa Strategia Kultury*, s. 112-113

³ *Narodowa Strategia Kultury*, s. 114

dochodami regionów”. Elementy naszej spuścizny kulturowej powinny zostać wykorzystane dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych.

Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004–2013 są m.in. ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków⁴.

Rolą Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne kampanie promocyjne, powstawanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach).

W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.

Celem częściowym w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* jest m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków⁵.

Jednostki samorządu terytorialnego zostały określone jako partnerzy w finansowaniu wdrażania *Narodowej Strategii Kultury*.

4.1.2. Narodowy Program Kultury: „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013

Narodowy Program Kultury „*Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego*” jest dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w latach 2004 – 2013 w sferze spuścizny kulturowej Polski, stworzonym przez zespół ekspertów przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Jego celem jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- a) tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- b) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- c) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- d) tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- e) promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- f) wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,

⁴ *Ibidem*, s. 115

⁵ *Narodowa Strategia Kultury*, s. 114-115

- g) podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- h) zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę⁶.

Narodowy Program Kultury wskazuje możliwości finansowania ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków publicznych: z budżetu Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy strukturalnych, np.: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego - jego możliwości dla sektora kultury dotyczą przede wszystkim tworzenia, modernizacji i rozwoju infrastruktury w tym obszarze, w tym rewaloryzacji i adaptacji obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe lub przemysłowe. Odnosi się to przede wszystkim do tworzenia centrów kulturalnych, traktowanych jako miejsce spotkań i odgrywających znaczną rolę w wymianie kulturalnej oraz otwarciu się regionu na zewnątrz. Szczególną kategorią w infrastrukturze kulturalnej są zabytki i muzea, które mają potencjał ekonomiczny. Mogą one stanowić atrakcję turystyczną, przyczyniając się do wzrostu zainteresowania regionem zarówno dla turystów, jak i w sposób pośredni dla inwestorów. Kolejną możliwością daje Europejski Fundusz Społeczny ukierunkowany zwłaszcza na procesy dostosowawcze i unowocześnianie polityki zatrudnienia. Możliwości finansowania kultury w tym wypadku polegają na tym, że działalność związana z poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i produkcją kulturalną może bezpośrednio lub pośrednio przyczynić się do wzrostu liczby miejsc pracy. Najczęściej projekty kulturalne z tego zakresu są bezpośrednio lub pośrednio związane z promocją danego obszaru, a także ulepszeniem usług związanych z turystyką. Efekty działalności kulturalnej wykraczają jednak daleko poza podniesienie atrakcyjności turystycznej⁷.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 - 2020.

„Wartości regionalne: kultura i tożsamość.

Dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu

Dostęp do dóbr i usług kultury na wsi jest ograniczony.

Pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości

⁶ *Ibidem*, s. 118

⁷ *Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013*, s. 31

historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu. Trwałe miejsce w wartościach kulturowych regionu zajmują kaszubska oraz kociewska kultura i tradycja. Społeczności te są wewnątrznie zintegrowane i dobrze zorganizowane.(...).

W ostatnich latach w sferze kultury daje się zauważyć systematyczny kryzys finansowo-instytucjonalny. Jednym z jego objawów są ubytki w sieci instytucji kultury, dodatkowo sprzężone z malejącymi wydatkami na działalność tych instytucji. Problem stanowią także dysproporcje w dostępie do dóbr i usług kultury między mieszkańcami miast i obszarów wiejskich⁸(...).

Wizja województwa pomorskiego roku 2020

Województwo pomorskie 2020 roku to znaczący partner w regionie Morza Bałtyckiego – region czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych.

Region konkurencyjny: (...)

- dysponujący dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwały rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, Włączony do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiący atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców.

Region spójny: (...)

- umacniający – zgodnie z zasadą „jedność w różnorodności” – tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, a także tradycji morskiej i solidarnościowej.

Region dostępny:

- dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniający sprawny przepływ informacji i wiedzy;

- zapewniający wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne;

- oferujący wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

⁸ *Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 – 2020, s. 10*

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego uchwalony został 30 września 2002 r. Wyznaczono w nim zasadnicze cele ochrony wartości przyrodniczo-kulturowych i krajobrazu w przestrzeni województwa:

- całościowe ujmowanie dopełniających się zagadnień ochrony środowiska przyrodniczego, wartości kulturowych i krajobrazu,
- integralne traktowanie materialnych i niematerialnych wartości terenu,
- gospodarowanie w przestrzeni z uwzględnieniem przenikających się i tworzących wzajemne relacje procesów przyrodniczych i kulturowych, których fizjonomiczno-materialnym wyrazem jest krajobraz⁹.

W *Planie* wskazano obszary o wysokich walorach historyczno-kulturowych, które predestynowane są do utworzenia parków kulturowych. Jednym z takich obszarów są Żuławy, określone jako obszar występowania wysokich i umiarkowanych walorów przyrodniczo-kulturowych.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy zgodny jest z zapisami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007 - 2010 zauważa potrzebę pilnego ratowania zasobów dziedzictwa. Jako priorytet ochrony zabytków wskazuje w szczególności elementy tradycyjnego krajobrazu kulturowego, który ulega dynamicznemu procesowi degradacji. Deprecjacja unikalnych, charakterystycznych cech, właściwych dla specyfiki regionu prowadzić będzie do zanikania tożsamości kulturowej. Dlatego zachowanie i ochrona tego dziedzictwa – materialnego świadectwa przeszłości - jest niezbędne dla przetrwania pamięci o złożonej historii i dawnych mieszkańcach województwa pomorskiego¹⁰.

Priorytetami *Programu* jest m.in.:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej,
- ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego wsi – regionalnego budownictwa wiejskiego,
- odnowa krajobrazu kulturowego wsi polskiej,
- ożywienie obszarów zabytkowych zespołów ruralistycznych.

⁹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego; strona internetowa: http://www.woj-pomorskie.pl/Pages/Lang/pl/Article/wazne.plan_kierunki2.html

¹⁰ Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010, Gdańsk 2006, s. 36.

4.2.4. Zgodność Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy z dokumentami powiatowymi

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Malborskiego 2002 – 2012 została opracowana w 2002 r. Misja powiatu: „POWIAT MALBORSKI obszarem w pełni wykorzystującym potencjał produkcyjny oparty na małej i średniej przedsiębiorczości oraz zasobach dla produkcji rolno - spożywczej. Obszar rozwoju gospodarczego oparty na pełnej realizacji programu dla Żuław z zachowaniem walorów środowiska naturalnego zapewniającego silną pozycję powiatu na całym Pomorzu.¹¹”

Strategia uwzględnia w swych celach podjęcie działań w kierunku podwyższania atrakcyjności powiatu poprzez wielokierunkową promocję powiatu, kontrakty partnerskie z samorządami Unii Europejskiej, estetyzację gmin powiatu.

W strategii powiatu malborskiego wskazano brak bazy turystycznej w gminie Lichnowy, ale jednocześnie duży potencjał dla rozwoju turystyki w postaci unikatowego krajobrazu i bogactwa zasobów dziedzictwa kulturowego.

¹¹ Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Malborskiego 2002-2012, Malbork, październik 2002, s.38.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Lichnowy

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Lichnowy została sporządzona w 2007 r. Jednym ze strategicznych celów rozwoju wskazano wykorzystanie dziedzictwa kulturowego. W *Strategii* zaznaczono, że gmina Lichnowy posiada bardzo cenne dziedzictwo kulturowe w postaci licznych obiektów architektonicznych o walorach zabytkowych, zachowanych historycznych układach miejscowości oraz harmonijnego krajobrazu. Gmina ma wysoki potencjał rozwojowy, np. dla rozwoju turystyki, dotychczas nie wykorzystywany. W związku ze spodziewanymi zagranicznymi środkami pomocowymi przewiduje się liczne programy wsparcia dla obszarów o zachowanej tożsamości kulturowej i nie przekształconych tradycyjnych układów wiejskich, stąd dodatkowa szansa osiągnięcia tego celu strategicznego i poprawy poziomu życia mieszkańców, szczególnie rozwijających infrastrukturę turystyczną¹².

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy zgodny jest z zapisami *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Lichnowy*.

5.2. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Lichnowy na lata 2007-2013

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Lichnowy na lata 2007-2013 kontynuuje założenia i cele rozwojowe zawarte w *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Lichnowy*. Za jedno z zadań mających na celu poprawę sytuacji w gminie uznano wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy zgodny jest z zapisami *Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Lichnowy na lata 2007-2013*.

5.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lichnowy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lichnowy jest podstawą bieżących działań władz samorządowych gminy, jak też planów rozwojowych, w tym materiałem merytorycznym i dokumentem koordynującym opracowania planistyczne dotyczące gminnej gospodarki przestrzennej. Wskazane zostały w nim obiekty i tereny objęte ochroną prawną, jak też obszary i obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków.

Na rzecz ochrony dóbr kultury i harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego wyznaczono strefy działań: historyczną, mieszaną i kontynuacji, w których sformułowano zasady eksponowania żuławskiego krajobrazu,

¹² Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Lichnowy, Lichnowy, październik 2007, s. 71.

uporządkowania przestrzennego osadniczego krajobrazu oraz kontynuację wzorca żuławskiego osadniczego krajobrazu kulturowego¹³.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy zgodny jest z zapisami *Studium*.

5.4. Formy ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w gminie Lichnowy

Dziedzictwo kulturowe chronione jest na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; plany te zawierają warunki konserwatorskie dotyczące realizacji nowej zabudowy. Większość planów miejscowych utraciła w 2004 r. moc prawną. Gmina obecnie nie posiada aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego.

¹³ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lichnowy, s. 23.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu gminy Lichnowy

6.1. Charakterystyka gminy Lichnowy

Gmina Lichnowy położona jest w powiecie malborskim w części północno-wschodniej województwa pomorskiego. Teren gminy graniczy z gminami: Ostaszewo, Nowy Staw, Miłoradz, Malbork i Tczew. Gmina leży w bezpośredniej zlewni rzeki Wisły i dorzecza Nogat, w regionie Wielkich Żuław Wiślanych. Fragment terenu gminy położony jest w tzw. Międzywału Dolnej Wisły, gdzie znajduje się Środkowo-Żuławski Obszar Chronionego Krajobrazu, pełniący istotną rolę korytarza ekologicznego rangi krajowej. Gmina Lichnowy ma dogodne położenie komunikacyjne względem aglomeracji gdańskiej oraz dużych ośrodków miejskich, takich jak Tczew, Malbork, Nowy Staw. Przez teren gminy przebiega magistralna linia kolejowa relacji Gdańsk – Warszawa, a w Szymankowie istnieje stacja kolejowa i w Lisewie Malborskim przystanek osobowy. Przez obszar gminy przebiega znakowany „Nadwiślański” szlak turystyki pieszej biegnący wzdłuż wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły oraz projektowany jest jeden z wariantów przebiegu międzynarodowej ścieżki rowerowej. Powierzchnia gminy w granicach administracyjnych wynosi 8 869,5 ha, z czego 90% powierzchni stanowią użytki rolne.

Gmina posiada bogate dziedzictwo kulturowe w postaci licznych obiektów architektonicznych, zachowanych historycznych układach miejscowości oraz harmonijnego krajobrazu, co daje wysoki potencjał rozwojowy w zakresie turystyki.

6.2. Historia gminy Lichnowy

Gmina Lichnowy leży na terenie historycznych Żuław Wielkich (Grosse Werder), zawierających się w ramionach Wisły i Nogatu, od Białej Góry po Mierzeję Wiślana i Zalew.

Najdawniejsze ślady obecności człowieka na Żuławach datować można na około 2.500 do 1.700 lat p.n.e., przypuszczać jednak można, że ówczesne osady miały charakter okresowy¹⁴. Z terenu gminy Lichnowy najwcześniejsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu rzymskiego¹⁵.

We wczesnym średniowieczu, szczególnie w okresie od VIII do XI w., teren dzisiejszych Żuław podlegał zmianom politycznym, gospodarczym i etnicznym, jakie zachodziły na obszarze basenu Morza Bałtyckiego. Na ich rozwój miały zapewne wpływ dwa duże ośrodki: Truso (IX w.), a później Gdańsk (kon. X w.).

W XII i XIII w., w związku z rozwojem osadnictwa na podmokłych terenach, musiały powstać zaczątki systemu przeciwpowodziowego. Potwierdzają to zachowane w źródłach ślady starego wału na Żuławach Stablewskich oraz wału

¹⁴ Opitz M., Żuławy czas przełomu, Nowy Dwór Gdański 1998, s. 10;

¹⁵ Stanowisko archeologiczne w Lisewie wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego;

zbudowanego wzdłuż prawego brzegu Wisły na Żuławach Wielkich. Prawdopodobnie też pod koniec XIII w. usypano wał wzdłuż prawego brzegu Nogatu¹⁶.

Z połowy XIII w. pochodzą dokumenty księcia Świętopętka świadczące o szerokim wykorzystaniu gospodarczym Żuław¹⁷.

Najwcześniejsza wzmianka na temat wsi z terenu gminy pochodzi z 1254 r. i dotyczy Lichnow¹⁸. Kolejne informacje pojawiają się w XIV w. w związku z lokacjami wsi: Lisewo – 1317 r., Boręty i Lichnowy – 1321 r., Szymankowo – 1352 r., Pordenowo i Starynia – 1399 r. Intensywna kolonizacja Żuław związana była z opanowaniem w 1308 r. przez Zakon Krzyżacki Gdańska, Tczewa i innych grodów pomorskich; na prawie chełmińskim lokowano szereg nowych miejscowości lub nadawano prawo starym. W 1309 r. stolica państwa zakonnego została przeniesiona z Elbląga do Malborka. Nastąpił wówczas nowy podział administracyjny Żuław: Żuławy Wielkie podlegały komturstwu malborskiemu.

W 1466 r. w związku z zawartym Pokojem Toruńskim Żuławy przeszły pod panowanie Rzeczypospolitej Polskiej. Po raz kolejny zmienił się podział administracyjny. Teren dzisiejszej gminy Lichnowy znalazł się w dobrach królewskich (w tzw. ekonomii malborskiej).

Gospodarowanie na żyznych ziemiach żuławskich dostarczało dużych dochodów, starano się więc poszerzać i zabezpieczać areał rolny przez budowę nowych wałów, meliorację – kopanie rowów i kanałów, budowanie urządzeń odwadniających – konnych i wiatrowych przepompowni. Zwiększało się także obciążenie chłopów, chociaż pańszczyzna nie rozwinęła się tu znacząco¹⁹.

Już w latach 20-tych XVI w. do Polski pojawiły się prądy Reformacji z zachodniej Europy. Gdańsk i Elbląg już w połowie wieku były praktycznie protestanckie.

Wiek XVI to także czas nowego osadnictwa w delcie Wisły. Stało się to za sprawą licznie tu przybywających emigrantów holenderskich i północnoniemieckich należących głównie do wyznawców idei mennonickiej²⁰. Przybysze posiadali dużą wiedzę z zakresu melioracji i pozyskiwania podmokłych terenów do upraw. Nowi osadnicy wprowadzili też nową formę organizowania wsi (lub folwarków) m.in. długoletnią dzierżawę, czynsz zamiast pańszczyzny. Wraz z nimi pojawiły się gospodarstwa samotnicze, a w nich słynne domy podcieniowe.

Podczas wojny szwedzkiej w latach 1626-1635 tereny gminy uległy stosunkowo niewielkim w skali regionu zniszczeniom. Potop szwedzki (l. 1655-1660) przyniósł już znacznie większe szkody na terenie ekonomii malborskiej. Największe natomiast straty przyniosła wojna północna (przemarsz wojsk, kontrybucje, plądrowanie wsi).

¹⁶ Opitz M., Żuławy..., s. 11;

¹⁷ Opitz M., Żuławy..., s. 11;

¹⁸ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, t.V, s. 209;

¹⁹ Domino J., Osadnictwo holenderskie na Żuławach (źródło: Katalog osadnictwa holenderskiego w Polsce, www.holland.org.pl);

²⁰ Opitz M., Żuławy..., s. 15;

Rozbiory (1772-1795) przyniosły kres panowaniu polskiemu na Żuławach, włączając je do państwa pruskiego, do prowincji Prusy Zachodnie podległej Zarządowi Wojen i Domen w Kwidzynie. Przyłączone ziemie zostały zorganizowane na wzór prowincji pruskich (system podatkowy i prawny). Ze względu na ograniczenie w prawach przez państwo pruskie za czasów Fryderyka Wilhelma II, w latach 1787-1809 większość menonitów zdecydowała się na emigrację²¹.

Duże znaczenie dla Żuław miała podjęta przez władze pruskie decyzja o regulacji dolnego odcinka Wisły. Dzięki przekopaniu nowego ujścia do morza w okolicach Świbna zmalało zagrożenie powodziowe oraz poprawiły się możliwości żeglugowe²².

Wojny napoleońskie były kolejnym destrukcyjnym okresem dla wsi żuławskich. Po Kongresie Wiedeńskim (1815 r.) nastąpił ponad stuletni okres pokoju, podczas którego Żuławy rozkwitły gospodarczo.

W wyniku pruskiej regulacji administracyjnej gmina Lichnowy znalazła się w powiecie malborskim.

Sytuacja zmieniła się diametralnie w wyniku traktatu wersalskiego. Po I wojnie światowej gmina Lichnowy wraz z całym obszarem na zachód od Nogatu znalazły się na obszarze Wolnego Miasta Gdańska.

Pod koniec II wojny światowej, na przełomie stycznia i lutego 1945 r. przerwane zostały wały przeciwpowodziowe, w efekcie czego większa część Żuław została zalana.

Nowy ustrój polityczny nie sprzyjał odbudowie gospodarczej Żuław. Nowi osadnicy ze wschodnich rejonów przedwojennej Polski mieli ogromne trudności z zagospodarowaniem podmokłych terenów. Dodatkowo, wprowadzenie Państwowych Gospodarstw Rolnych przyczyniło się o zanikania wysokiej kultury rolnej i specyficznej kultury wiejskiej. Po 1962 r. przebudowano system melioracyjny.

Po wojnie gmina należała do powiatu malborskiego w województwie gdańskim. W wyniku reformy w 1975 r. zlikwidowano powiaty, a gmina znalazła się w obrębie województwa elbląskiego. Wraz z kolejną reformą administracyjną od 1999 r. przywrócono powiaty, w tym powiat malborski, na terenie którego znalazła się gmina Lichnowy i utworzono województwo pomorskie.

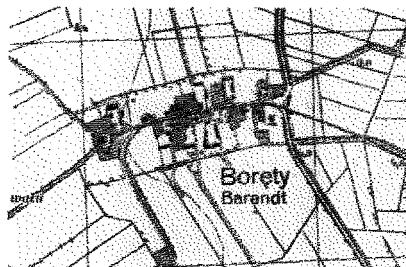
Lata 90-te XX w. wraz z upadkiem ustroju socjalistycznego zaowocowały wzrostem aktywności i zainteresowania mieszkańców własnym regionem.

²¹ Opitz M., Żuławy..., s. 20

²² Tenże, s. 21;

6.3. Charakterystyka wsi.

Borety

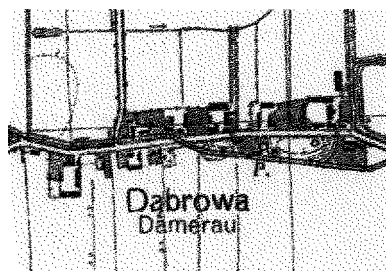
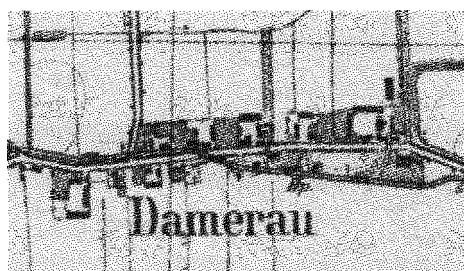

Dawne nazwy: Barent, Barend, Barendt (Endersch, Schrötter).

Podstawowe dane historyczne: Wieś lokowana w 1321r. przez komtura Wenera von Orseln, na 50 włókach. W 1776 r. jako mieszkaniec wsi wzmiankowany był Izaak Wall. W 1820 roku wieś liczyła 384 mieszkańców, w tym 4 mennonitów.

Układ przestrzenny: wieś ulicowo – placowa. Historyczny układ wsi częściowo zaciera się.

Dąbrowa

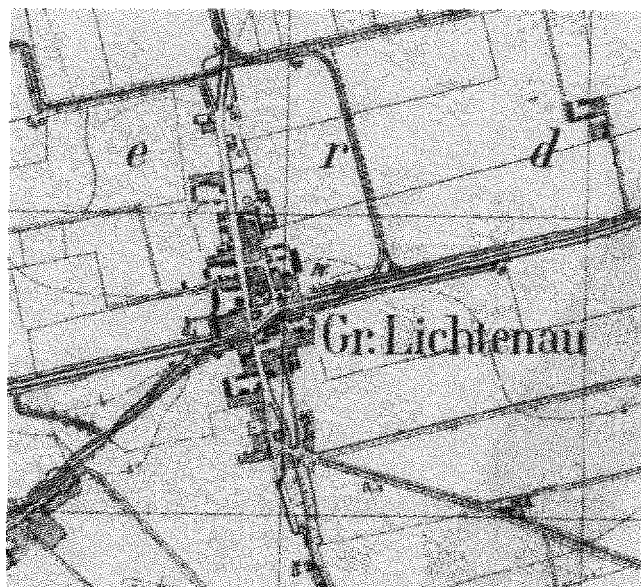

Dawne nazwy: Damerau (Gotha, Endersch, Schrötter).

Podstawowe dane historyczne: Wieś wzmiankowana w 1316 r., lokowana w 1352 r. przez Winricha von Kniprode na prawie chełmińskim. W 2 poł. XIXw. areal wsi liczył 100 włók, żyło 357 mieszkańców, stało 21 domów.

Układ przestrzenny: wieś ulicówka na osi wschód - zachód. Zabudowania po obu stronach drogi, ale z większymi gospodarstwami po północnej stronie oraz cmentarzem w zachodniej części wsi po południowej stronie. W krajobrazie kulturowym czytelny układ siedlisk, oraz częściowo rozłogi pól po północnej i południowej stronie wsi.

Lichnowy

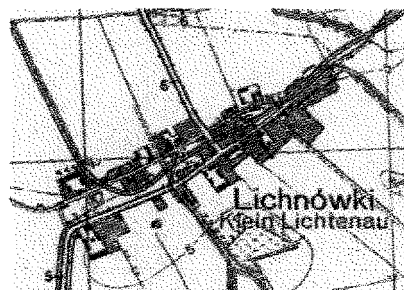
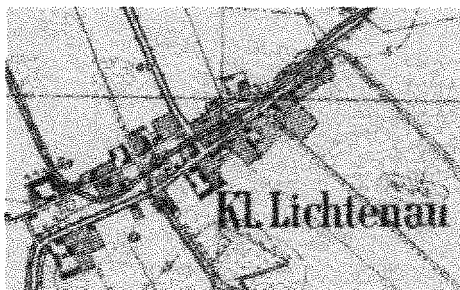
Dawne nazwy: Lichtenowe, Gross Lichtenau (Gotha, Endersch, Schrötter)

Podstawowe dane historyczne: Wieś wzmiankowana w 1254 roku (Lichtenowe), w 1321 lokacja na prawie chełmińskim przez wielkiego komtura Henryka von Orseln, wspólnie z Lichnowami Małymi o 84 włókach. W 1776 r. wymienione nazwiska mennonitów: Regehr, Warckentin, Willms. W 1820 r. we wsi było 558 mieszkańców, w tym 20 mennonitów. W 2 poł. XIX w. areał wsi liczył 212 włók, mieszkało w niej 459 katolików, 233 ewangelików i 27 mennonitów, stały 54 domy. Pośród największych właścicieli ziemskich wymienia się Aarona Claassena, który posiadał 120 ha ziemi.

Układ przestrzenny: wieś ulicowo - placowa na osi północ - południe, z kościołem otoczonym cmentarzem w centrum, przed którym krzyżują się drogi w kierunku północnym do Nowej Cerkwi, zachodnim do Lisewa i wschodnim do Nowego Stawu. Po południowej stronie skrzyżowania znajdował się kościół ewangelicki, zaś w południowej części wsi, po zachodniej stronie ul. Wiatracznej cmentarz mennonicki.

W krajobrazie kulturowym czytelny układ przestrzenny wsi, lokalizacja siedlisk.

Lichnowki

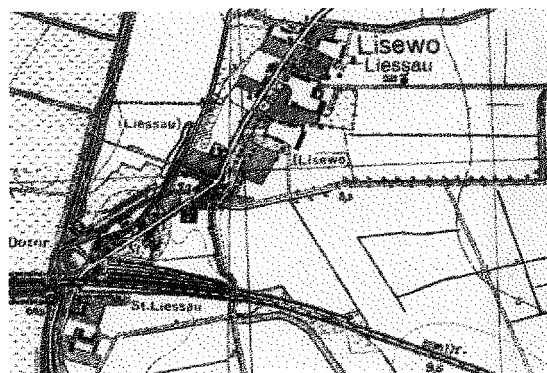

Dawne nazwy: Lichtenau Klein (Gotha, Endersch, Schrötter).

Podstawowe dane historyczne: Wieś wzmiankowana w 1321 r., lokowana w 1341 przez Wenera von Orseln na prawie niemieckim, z uposażeniem 71 włók. Do XVIII w. we wsi była kaplica. W 1776 r. wymieniane były nazwiska mennonitów - Barckmann, Friesen, Claassen, Mattis, Neyfeldt, Penner, Toews. W 1820 r. na 341 mieszkańców 44 było menonitami.

Układ przestrzenny: wieś ulicowo - placowa, w środku wsi znajduje się dawny cmentarz menonicki. Krajobraz kulturowy wsi zachowany dobrze, czytelny układ przestrzenny.

Lisewo Malborskie

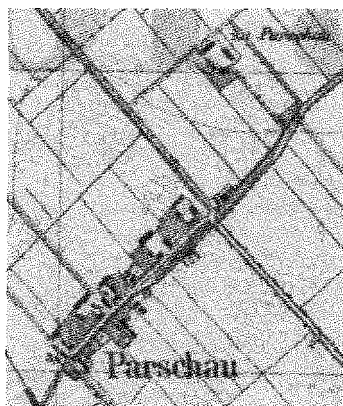

Dawne nazwy: Liessau (Schrötter).

Podstawowe dane historyczne: Wieś lokowana w 1317 r. W dokumencie lokacyjnym znajduje się uposażenie dla kościoła parafialnego. Około XVIII wieku powstały tu umocnienia ziemne dla twierdzy Tczew. W pobliżu wsi Lisewo wzniesiono w latach 1862-69 szańce otoczone fosą, mające za zadanie obronę Tczewa od strony wschodniej. W związku z późniejszą korektą wału wiślanego elementy te uległy całkowitemu zniszczeniu. Poprzez wtórną zabudowę w XIX w. nastąpiło przekształcenie dawnego układu wsi. Między innymi w latach 20-tych XX wieku powstała we wsi spora stacja rozrządowa kolei.

Układ przestrzenny: pierwotny układ przestrzenny zatarty.

Parszewo

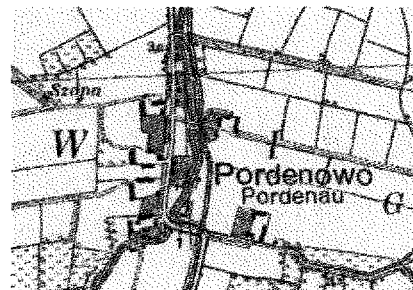
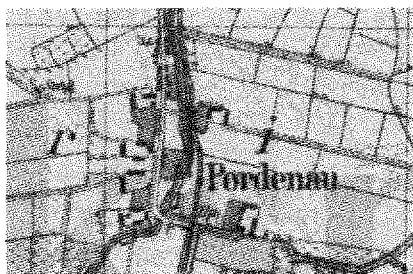

Dawne nazwy: Parschau (Endersch, Schrötter)

Podstawowe dane historyczne: Wieś wzmiankowana w 1321 r. założona w 1355 r. o wielkości 30,5 włók. Odnotowany został właściciel domu podcieniowego z 1788 r. Salomon Eck, właściciel 2 włók i 19,5 mórg ziemi.

Układ przestrzenny: ulicówka. Krajobraz kulturowy wsi w stanie zaniku. Dawny ewangelicki cmentarz z fragmentaryczną obsadą starodrzewu lipowego, bez nagrobków, czytelny rozłóg pól i sieć kanałów melioracyjnych.

Pordenowo

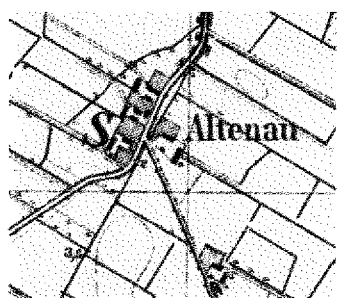

Dawne nazwy: Pordenau (Gotha, Endersch, Schrötter)

Podstawowe dane historyczne: Wieś lokowana w 1399 r. lub w 1410 r., zasiedlona ponownie w XVII w. jako część wsi Lichnowy Wielkie. W 1776 r. wymieniono nazwiska mennonitów: Ens, Esaul, Harder, Claassen, Sawatski, Wiens, Woelcke. W 1820 r. miejscowość liczyła 208 mieszkańców w tym 50 mennonitów. W 1869 r. było tu 245 mieszkańców, w tym 51 mennonitów, stało 20 domów. W 1936 r. na 277 mieszkańców mieszkało 36 mennonitów. W 1800 roku wybudowany został drewniany Bethhaus (dom modlitwy), dla mieszkańców okolicznych wsi: Palczewa, Boręt, Dąbrowy, Lisewa, Wielkich i Małych Lichnow, Parszewa, Nowej Cerkwi i Gniazdowa.

Układ przestrzenny: ulicówka w osi północ – południe, z obustronną zabudową. Na północ od wsi, po wschodniej stronie drogi pojedyncze zabudowania kolonijne oraz cmentarz mennonicki. Krajobraz kulturowy zachowany częściowo, czytelny układ siedlisk, oraz rozłogi pól, cmentarz mennonicki silnie zdewastowany, Bethhaus zniszczony po 1945 r. Drogi obsadzone starodrzewem lipy dębu, jesionu i kasztanowca.

Starynia

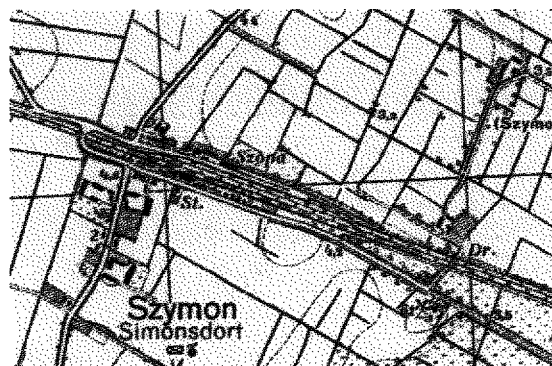
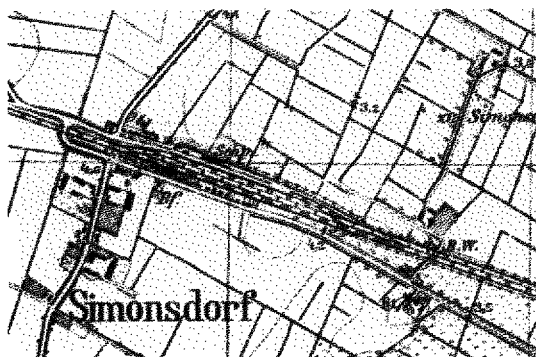

Dawne nazwy: Altenau (Endersch, Schrötter).

Podstawowe dane historyczne: Wieś założona w 1399 r. W 1885 roku powierzchnia wsi wynosiła 481 ha, mieszkało tu 111 katolików, 34 mennonitów i 12 ewangelików. W 1820 r. wieś liczyła 56 mieszkańców, w tym 20 mennonitów.

Układ przestrzenny: ulicówka, (przysiółek ulicowy), zabudowę tworzyły 3 duże gospodarstwa po zachodniej stronie wsi i jedno po wschodniej. Krajobraz kulturowy wsi zachowany dobrze, czytelny układ przestrzenny, zieleń drożna oraz przydomowa.

Szymankowo

Dawne nazwy: Simonsdorf, Simonsdorff (Gotha, Endersch, Schrötter).

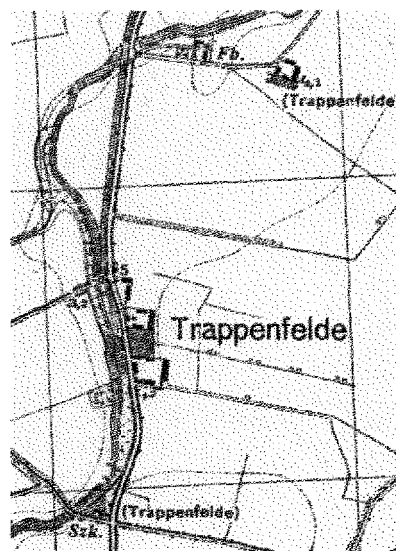
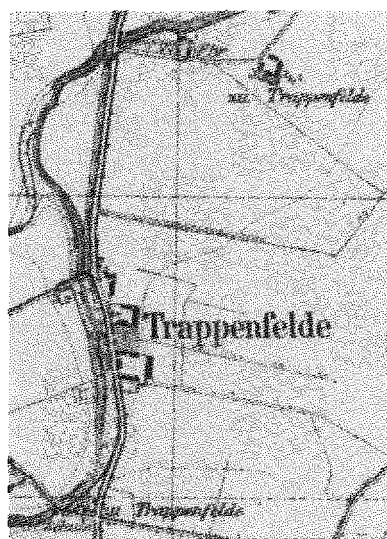
Podstawowe dane historyczne: Wieś założona w 1352 r. Koloniści olenderscy przybyli tu zapewne w XVII w. W 1776 r. wymieniono nazwiska mennonickich

rodzin: Barckmann, Ens, Epp, van Riesen, Harder, Issac, Penner, Zachariasz. W 1820 r. zamieszkiwało wieś 37 menonitów. Wraz z budową linii kolejowej Malbork - Gdańsk usypany został nasyp wiaduktu drogowego, który podzielił miejscowość na część północną i południową. Część północna zachowała swój rolniczy układ, w południowej zaczęły powstawać zabudowania dworca kolejowego, domy pracowników kolejowych i mieszkalne, nie związane z rolnictwem.

Układ przestrzenny: ulicówka, z zabudową po obu stronach szosy, kolonie po północno-zachodniej części do 1945 r. znajdowały się w obrębie wsi Gnojewo, obecnie przy ul. Żuławskiej.

Krajobraz kulturowy dawnej wsi zachowany został w północno-zachodniej i północno-wschodniej części Szymankowa (resztki dawnych zagród holenderskich).

Tropiszewo

Dawne nazwy: Trappenfelde (Schrötter)

Podstawowe dane historyczne: Wieś założona w 1629 r. przez kolonistów holenderskich. W 1885 roku powierzchnia wsi wynosiła 302 ha powierzchni, liczyła 109 mieszkańców, było tu 6 domów.

Układ przestrzenny: ulicówka jednostronna (przysiółek ulicowy), z trzema gospodarstwami po wschodniej stronie. Krajobraz kulturowy wsi zachowany częściowo, czytelny układ przestrzenny, zieleń drożna oraz przydomowa, historyczna zabudowa zachowana szątkowo. Brak obiektów jednoznacznie związanych z osadnictwem holenderskim.

6.4. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego

6.4.1. Zabytki nieruchome

Lp.	nr rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków	nr decyzji	obiekt	miejsowość / adres
1.	131	4.12.1959 r.	Kl.V/KZ/2/3 2/59	kościół parafialny p.w. Św. Mikołaja	Lisewo
2.	812	17.11.1974 r.	Kl.VI/132/75	kościół parafialny p.w. Św. Urszuli	Lichnowy
3.	1033	2.09.1983 r.	Kl-I-2061/83	dom	Lichnowki 44 (d. 11)
4.	1039	18.11.1983 r.	KL- I/2747/83	kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	Boręty
5.	1341	15.01.1991 r.	PSOZ- 534/11/91	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem /dwór, budynek mieszkalny przy ul. 10 Marca 46, spichlerz, zespół 4 budynków folwarcznych, park/	Lisewo
6.	1355	27.09.1991 r.	PSOZ- 534/72/91	zagroda /dom, stodoła, obora/	Starynia 11
7.	1360	10.01.1992 r.	PSOZ- 534/1/92	dom	Lachowicza 21-23
8.	1440	21.02.1994 r.	PSOZ/VIII/3 13/94	ruina kościoła p.w. Św. Katarzyny wraz z otaczającym cmentarzem	Boręty
9.	1571	13.11.1995 r.	PSOZ/VIII/2 034/95	dom	Pordenowo 36

6.4.2. Zabytki archeologiczne

Lp.	nr rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków	nr decyzji	obiekt	miejsowość
1.	151/Archeol.	14.05.1971 r.	Kl.- IV/6200/2/76/71	Osada otwarta (okres wpływów rzymskich)	Lisewo (Lisewo V)

6.4.3. Zabytki ruchome

Lp.	Nr decyzji	Data wpisu	Miejscowość	Przedmiot ochrony - określenie szczegółowe zabytku	Miejsce położenia lub przechowywania zabytku
1.	KL.IV- 6201/1239/7 2	1972-03-02	Lisewo Malborskie	rzeźba: "Matka Boska z Dzieciątkiem" kon. XV w.; wys. 133 cm	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
2.	KI- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	wyposażenie kościoła	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
3.	KI- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	Monstrancja, kon. XVII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
4.	KI- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	2 Blakiery XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
5.	KI- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	świecznik korpusowy, 1720 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
6.	KI- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	świecznik korpusowy, 1845 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
7.	KI- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	świecznik korpusowy, poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty

8.	Kl- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	prospekt organowy, ok. poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
9.	Kl- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	mszał, 1733 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
10.	Kl- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	rzeźba: "Krucyfiks" poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
11.	Kl- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	rzeźba: "Krucyfiks" XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
12.	Kl- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	obraz: "Opłakiwanie" ok. 1700 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
13.	Kl- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	obraz: "Ukrzyżowanie" 1737 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
14.	Kl- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	obraz: "Ukrzyżowanie" 1696 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty
15.	Kl- I/ 1896/82	1982-07-26	Boręty	obraz: "Ukrzyżowanie" 3 ćw. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny Męczennicy w Borętach, 82 - 224 Lichnowy, Boręty

16.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	wyposażenie kościoła	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
17.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	ołtarz główny 1 poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
18.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	Ambona pocz. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
19.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	prospekt organowy, ok. poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
20.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	Chrzcielnica pocz. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
21.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	rzeźba: "Madonna z Dzieciątkiem" pocz. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
22.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	rzeźba: "Krucyfiks" 1 poł XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
23.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	Monstrancja, pocz. IX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
24.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	Kielich, ok. 1670 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
25.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	Świecznik, ok. 1880 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw.

					Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
26.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	witraż: "Św. Mikołaj" 2 ćw. XVI w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
27.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	Chrzcielnica, XV w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
28.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	Kropielnica, XV w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
29.	PSOZ/V/12 6/94	1994-01-25	Lisewo Malborskie	Dzwon, 1674 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Mikołaja w Lisewie, ul. 10 Marca 42, 82 - 223 Lisewo Malborskie
30.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	wyposażenie kościoła	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
31.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	ołtarz główny, ok. 1897 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
32.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	ołtarz boczny: "Najświętszego Serca Pana Jezusa", po 1897 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
33.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	ołtarz boczny: "Matki Boskiej Różańcowej" po 1897 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy na lata 2009-2012

238

34.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	ołtarz z rzeźbami gotyckimi , XV w. i 1896	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
35.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Ambona, k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
36.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Feretron, 1 poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
37.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	obraz: "Sąd Ostateczny", 1653 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
38.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	obrazy: "Stacje Drogi Krzyżowej", 14 obrazów z k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
39.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	obraz: "Matka Boska z Dzieciątkiem", po poł. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
40.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	obraz: "Krucyfiks", 1 poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
41.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	obraz: "Dwunastoletni Jezus w świątyni", k. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy

42.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	rzeźba: "Krucyfiks", poł. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
43.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	rzeźba: "Krucyfiks", 1 poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
44.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	rzeźba: "Krucyfiks", XVII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
45.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	rzeźba: "Krucyfiks", pocz. XVI w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
46.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	rzeźba: "Krucyfiks", k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
47.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	rzeźba: "Krucyfiks" - Krzyż procesyjny, ok. poł. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
48.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	prospekt organowy, 2 poł. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
49.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	balustrada ołtarzowa, po 1898 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy

50.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Stalle, po 1897 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
51.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Konfesjonał, po 1897 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
52.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Fotel, XIX i XX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
53.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Kłęcznik, k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
54.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Monstrancja, k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
55.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	kielich I, poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
56.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	kielich II, 2 poł. XVII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
57.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Patena, ok. poł. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy na lata 2009-2012

58.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	świecznik korpusowy I, 2 poł. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
59.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	świecznik korpusowy II, 1 ćw. XVIII w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
60.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	świecznik korpusowy III, 1. 30-ste XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
61.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	lampka wieczna, 4 ćw. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
62.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	chrzcielnica I, 1 poł. XV w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
63.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	chrzcielnica II, ok. 1897 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
64.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	Kropielnica, 2 poł. XIV w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
65.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	płyta nagrobna I, po 1520 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy

66.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	płyta nagrobna: "Piotra Kattena", 1587 r.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
67.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	3 Witraże, k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
68.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	witraż: "Św. Rodzina", 4 ćw. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
69.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	baldachim procesyjny, k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
70.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	chorągiew procesyjna I, k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
71.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	chorągiew procesyjna II, k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
72.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	ornat czarny, 4 ćw. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
73.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	ornat biały, l. 70-te XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy

74.	PSOZ/XI/18 83/95	1995-11-07	Lichnowy	kapa fioletowa, k. XIX w.	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Urszuli w Lichnowach, ul. Lachowicza 25, 82 - 224 Lichnowy
-----	---------------------	------------	----------	------------------------------	---

6.5. Obiekty w ewidencji gminnej

L.p.	Miejscowość	ulica	nr	obiekt	datowanie	rejestr zabytków
1.	Boręty			Ruina kościoła p.w. Św. Katarzyny Męczennicy	XIV - XV w., 1805 r., 1945 r.	decyzja z dnia 21.02.1994 r., nr rej. 1440
2.	Boręty			Cmentarz	XIX w.	decyzja z dnia 21.02.1994 r., nr rej. 1440
3.	Boręty			Kościół rzymsko- katolicki p.w. Św. Katarzyny	l. 1841-1842	decyzja z dnia 18.11.1983 r., nr rej. 1039
4.	Boręty		8	Dom / obora	k. XIX w.	
5.	Boręty		11	Szkoła	ok. 1925 r.	
6.	Boręty		17- 19	Dom	1854 r.	
7.	Boręty		17- 19	Budynek gospodarczy I	ok. 1900 r.	
8.	Boręty		17- 19	Budynek gospodarczy II	ok. 1900 r.	
9.	Boręty		23	Dom	pocz. XX w.	
10.	Boręty		24	Chlew	kon. XIX w.	
11.	Boręty		28	Dom	k. XIX w.	
12.	Boręty		29	Szkoła lub plebania	2 poł. XIX w.	
13.	Boręty		29	Budynek gospodarczy	2 poł. XIX w.	

14.	Boręty		31	Dom	kon. XIX w.	
15.	Boręty		33	Chlew / stajnia	kon. XIX w.	
16.	Boręty		36	Dom	kon. XIX w.	
17.	Boręty		39	Dom	pocz. XX w.	
18.	Boręty		39	Stodoła	pocz. XIX w.	
19.	Boręty		40	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
20.	Boręty		42	Dom	I poł. XIX w.	
21.	Boręty		57	Dom	pocz. XX w.	
22.	Boręty			Strażnica wałowa	pocz. XX w.	
23.	Boręty			Dom	pocz. XX w.	
24.	Boręty Drugie			Dom podcieniowy	ok. 1895 r.	
25.	Boręty Drugie			Stodoła	kon. XIX w.	
26.	Boręty Drugie			Obora	1923 r.	
27.	Boręty Drugie			Waga	ok. 1930 r.	
28.	Dąbrowa			Cmentarz	I poł. XIX w.	
29.	Dąbrowa			Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.	
30.	Dąbrowa		26	Spichlerz	pocz. XX w.	
31.	Dąbrowa		29	Dom	pocz. XX w.	
32.	Dąbrowa		36/38	Dom	kon. XIX w.	

33.	Dąbrowa		44	Dom	kon. XIX w.	
34.	Dąbrowa		44	Budynek gospodarczy	kon. XIX w.	
35.	Dąbrowa		46	Dom	ok. 1780 r.	
36.	Dąbrowa		46	Budynek gospodarczy	ok. 1930 r.	
37.	Dąbrowa		53	Dom	pocz. XX w.	
38.	Dąbrowa		54	Dom	1 ćw. XIX w., rozbudowany kon. XIX w.	
39.	Dąbrowa		54	Budynek gospodarczy	pocz. XX .	
40.	Dąbrowa		56	Obora	ok. 1910 r.	
41.	Dąbrówka		b.nr	Dom	pocz. XX w.	
42.	Lichnowy	ul. Jesionowa	1	Rozlewnia piwa	pocz. XX w.	
43.	Lichnowy	ul. Jesionowa	2	Dwojak	2 ćw. XIX w.	
44.	Lichnowy	ul. Jesionowa	3	Dom	kon. XVIII w.	
45.	Lichnowy	ul. Jesionowa	4/6	Dwojak	kon. XIX w.	
46.	Lichnowy	ul. Jesionowa	5	Dom	2 poł. XIX w.	
47.	Lichnowy	ul. Jesionowa	8	Dom	pocz. XX w.	
48.	Lichnowy	ul. Jesionowa	11	Dom	ok. 1920 r.	
49.	Lichnowy	ul. Jesionowa	16 (d. 72)	Dom	pocz. XX w.	
50.	Lichnowy	ul. Lachowicza	13	Czworak	pocz. XX w.	
51.	Lichnowy	ul. Lachowicza	15	Wędzarnia	ok. 1920 r.	

52.	Lichnowy	ul. Lachowicza	17	Obora	1903 r.	
53.	Lichnowy	ul. Lachowicza	21-23	Dom	2 poł. XIX w.	decyzja z dnia 10.01.1992 r., nr rej. 1360
54.	Lichnowy	ul. Lachowicza	23 A	Budynek gospodarczy	1920 r.	
55.	Lichnowy	ul. Lachowicza	25	Dom	pocz. XX w.	
56.	Lichnowy	ul. Lachowicza	25 A	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
57.	Lichnowy	ul. Lachowicza	27	Dom	ok. 1880 r.	
58.	Lichnowy	ul. Lachowicza	29	Dom	1852 r.	
59.	Lichnowy	ul. Lachowicza	31	Dom	pocz. XX w.	
60.	Lichnowy	ul. Lachowicza	35	Czworak	pocz. XX w.	
61.	Lichnowy	ul. Lachowicza	37/39	Czworak	ok. 1900 r.	
62.	Lichnowy	ul. Lachowicza	41/43	Dom	ok. 1930 r.	
63.	Lichnowy	ul. Lipowa	8	Dom	1915 r.	
64.	Lichnowy	ul. Lipowa	8	Budynek gospodarczy	ok. 1915 r.	
65.	Lichnowy	ul. Lipowa	8	Stajnia	ok. 1915 r.	
66.	Lichnowy	ul. Polna	5	Dom	1870 r.	
67.	Lichnowy	ul. Polna	b.nr	Dom (d. nr 82)	pocz. XX w.	
68.	Lichnowy	ul. Tczewska	2	Dom pracowników kolei	ok. 1930 r.	
69.	Lichnowy	ul. Tczewska	2	Budynek gospodarczy I do stacji kolejowej	ok. 1930 r.	
70.	Lichnowy	ul. Tczewska	2	Budynek gospodarczy II do stacji kolejowej	ok. 1930 r.	

71.	Lichnowy	ul. Wiatraczna		Cmentarz	1 poł. XIX w.	
72.	Lichnowy	ul. Wiatraczna	3	Dom	ok. 1910 r.	
73.	Lichnowy	ul. Wiatraczna	4	Dom	4 ćw. XIX w.	
74.	Lichnowy	ul. Wiatraczna	5	Dom	kon. XIX w.	
75.	Lichnowy	ul. Wiatraczna	6	Dom	kon. XIX w.	
76.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa		Kościół parafialny p.w. Św. Urszuli	ok. 1350, l. 1875-1876, l. 1897-1898.	decyzja z dnia 17.11.1974 r., nr rej. 812
77.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa		Cmentarz przykościelny z ogrodzeniem i bramą	poł. XIV w., nagrobki 2 poł. XIX w.	
78.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	3	Dom	1895 r.	
79.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	3	Mur z portalem	1749 r.	
80.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	3	Budynek gospodarczy I	1905 r.	
81.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	3	Budynek gospodarczy II	1905 r.	
82.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	3	Stodoła	l. 30-te XX w.	
83.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	3	Magazyn	1905 r.	
84.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	3	Warsztat	1905 r.	
85.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	4	Dom	4 ćw. XIX w.	
86.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	6	Dom	pocz. XX w.	
87.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	8	Poczta	1910 r.	
88.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	9/10	Czworak	1919 r.	

89.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	12	Dom	pocz. XX w.	
90.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	13 A	Dom	pocz. XX w.	
91.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	15 A	Szkoła	1930 r.	
92.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	15 A	Budynek gospodarczy	ok. 1930 r.	
93.	Lichnowy	ul. Zwycięstwa	19	Dom	ok. 1820 r.	
94.	Lichnowki			Cmentarz	1 poł. XIX w.	
95.	Lichnowki			Kapliczka przydrożna z figurą Matki Boskiej	I poł. XX w.	
96.	Lichnowki		1	Dom	pocz. XX w.	
97.	Lichnowki		2	Dom	kon. XIX w.	
98.	Lichnowki		9	Dom	3 ćw. XIX w.	
99.	Lichnowki		13	Dom	kon. XVIII w.	
100.	Lichnowki		23	Dom	ok. 1920 r.	
101.	Lichnowki		23	Obora	1934 r.	
102.	Lichnowki		23	Budynek gospodarczy	ok. 1900 r.	
103.	Lichnowki		23 A	Dom	ok. 1900 r.	
104.	Lichnowki		24	Stodoła	pocz. XX w.	
105.	Lichnowki		27/29	Dwojak	pocz. XX w.	
106.	Lichnowki		28	Szkoła	pocz. XX w.	
107.	Lichnowki		28	Budynek gospodarczy / gołębnik	pocz. XX w.	

108.	Lichnowki		44	Dom	1767 r.	decyzja z dnia 2.09.1983 r., nr rej. 1033
109.	Lichnowki		54	Dom	pocz. XX w.	
110.	Lichnowki		54	Obora / stajnia	1911 r.	
111.	Lichnowki		62	Czworak	pocz. XX w.	
112.	Lichnowki		62	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
113.	Lichnowki		b. nr	Dom	kon. XIX w.	
114.	Lichnowki		b. nr	Dom	ok. poł. XIX w.	
115.	Lichnowki Pierwsze		1	Dom	2 poł. XIX w.	
116.	Lichnowki Pierwsze		1	Magazyn / obora	1911 r.	
117.	Lichnowki Pierwsze		1	Stodoła	pocz. XX w.	
118.	Lichnowki Pierwsze		1	Park	pocz. XX w.	
119.	Lichnowki Drugie			Dwór	pocz. XX w.	
120.	Lichnowki Drugie			Magazyn	pocz. XX w.	
121.	Lichnowki Drugie			Spichlerz	lata 30-te XX w.	
122.	Lichnowki Drugie		27	Dom	pocz. XX w.	
123.	Lichnowki Drugie		27	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
124.	Lichnowki Drugie		27	Szopa	pocz. XX w.	
125.	Lichnowki Drugie		28	Dom	pocz. XX w.	
126.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca		Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja	XV w., XVII w.	decyzja z dnia 4.12.1959 r., nr rej. 131

127.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca		Dworzec	kon. XIX w.	
128.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca		Aleja kasztanowców do stacji kolejowej	kon. XIX w.	
129.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca		Wagon	2 ćw. XX w.	
130.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	3	Dom	kon. XIX w.	
131.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	3	Budynek gospodarczy I	kon. XIX w.	
132.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	3	Budynek gospodarczy II	kon. XIX w.	
133.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	4	Dom	pocz. XX w.	
134.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	4	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
135.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	6	Dom	kon. XIX w.	
136.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	6	Budynek gospodarczy	kon. XIX w.	
137.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	7	Dworzec kolei wąskotorowej	pocz. XX w.	
138.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	9/1	Lokomotywnia I	pocz. XX w.	
139.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	9/2	Lokomotywnia II	pocz. XX w.	
140.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	13	Budynek gospodarczy I	pocz. XX w.	
141.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	13	Budynek gospodarczy II	pocz. XX w.	
142.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca 16	16	Dom	ok. 1930 r.	
143.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	19	Dom	kon. XIX w.	
144.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	25	Dom	pocz. XX w.	
145.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	28	Dom	pocz. XX w.	

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy na lata 2009-2012

301

146.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	30	Dwojak	pocz. XX w.	
147.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	31	Dom	ok. 1880 r.	
148.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	31	Budynek gospodarczy	ok. 1880 r.	
149.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	32	Dom	ok. 1920 r.	
150.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	33	Dom	ok. 1930 r.	
151.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	35	Dom	ok. 1920 r.	
152.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	36	Poczta	kon. XIX w.	
153.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	36 A	Dom	pocz. XX w.	
154.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	39	Szkoła podstawowa	ok. 1930 r.	
155.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	41	Dom	ok. 1928 r.	
156.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	44	Dwór	k. XVIII w., przebudowany po 1900 r.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341
157.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	44	Park	poł. XIX w.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341
158.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	44	Budynek gospodarczy I	kon. XIX w.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341
159.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	44	Budynek gospodarczy II	kon. XIX w.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341
160.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	44	Spichlerz	pocz. XIX w.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341
161.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	44	Wozownia	kon. XIX w.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341
162.	Lisewo Malborskie	ul. 10 Marca	44	Budynek gospodarczy III	kon. XIX w.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341

163.	Lisewo Malborskie	ul. 10-Marca	44	Stajnia	kon. XIX w.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341
164.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	45	Czworak	pocz. XX w.	
165.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	46/1	Dom	kon. XIX w.	
166.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	46/1	Stajnia	pocz. XX w.	
167.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	46/2	Dom	3 ćw. XIX w.	decyzja z dnia 15.01.1991 r., nr rej. 1341
168.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	53 A	Czworak	pocz. XX w.	
169.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	53 B	Dwojak	pocz. XX w.	
170.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	53 C	Dwojak	pocz. XX w.	
171.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	53 D	Dom	1882 r.	
172.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	54	Dom	pocz. XX w.	
173.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	58	Dom	ok. 1910 r.	
174.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	60	Dom	kon. XVIII w.	
175.	Lisewo Malborskie	ul. 10-tego Marca	62	Dom	kon. XVIII w.	
176.	Lisewo Malborskie	ul. Braterska	10	Dom	kon. XIX w.	
177.	Lisewo Malborskie	ul. Braterska	12	Dom	kon. XIX w.	
178.	Lisewo Malborskie	ul. Braterska	14	Czworak	kon. XIX w.	
179.	Lisewo Malborskie	ul. Braterska	18	Dom	kon. XIX w.	
180.	Lisewo Malborskie	ul. Braterska	18	Budynek gospodarczy	kon. XIX w.	
181.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa		Wiadukt kolejowy	l. 1888-1891	

182.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	5	Dom	kon. XIX w.	
183.	Lisewo Kolejowa	ul. Kolejowa	7	Dom	ok. 1920 r.	
184.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	11	Dom	kon. XIX w.	
185.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	13	Dom	kon. XIX w.	
186.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	15	Dom	pocz. XX w.	
187.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	23	Dom	l. 20-te XX w.	
188.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	25	Dom	pocz. XX w.	
189.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	25	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
190.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	33	Dwór	4 ćw. XIX w.	
191.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	33	Spichlerz	1884 r.	
192.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	33	Stajnia / obora / spichlerz	1884 r.	
193.	Lisewo Malborskie	ul. Kolejowa	33	Stodoła	pocz. XIX w.	
194.	Lisewo Malborskie	ul. Robotnicza	3	Czworak	pocz. XX w.	
195.	Lisewo Malborskie	ul. Robotnicza	5	Czworak	pocz. XX w.	
196.	Lisewo Malborskie	ul. Robotnicza	6	Dom	kon. XIX w.	
197.	Lisewo Malborskie	ul. Robotnicza	7	Czworak	pocz. XX w.	
198.	Lisewo Malborskie	ul. Wyzwolenia	13	Czworak	pocz. XX w.	
199.	Lisewo Malborskie	ul. Wyzwolenia	14	Czworak	pocz. XX w.	
200.	Lisewo Malborskie	ul. Wyzwolenia	15	Czworak	kon. XIX w.	

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy na lata 2009-2012

201.	Lisewo Malborskie	ul. Wyzwolenia	17	Czworak	kon. XIX w.	
202.	Parchowo	ul. Osiedlowa	1	Dwór	1868 r.	
203.	Parchowo	ul. Osiedlowa	1	Park	2 poł. XIX w.	
204.	Parszewo	ul. Brzozowa		Cmentarz	1 poł. XIX w.	
205.	Parszewo	ul. Brzozowa		Transformator	ok. 1925 r.	
206.	Parszewo	ul. Brzozowa		Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.	
207.	Parszewo	ul. Brzozowa		Dom	pocz. XX w.	
208.	Parszewo	ul. Brzozowa	5	Dom	lata 20-30-te XX w.	
209.	Parszewo	ul. Brzozowa	18	Szkoła	pocz. XX w.	
210.	Parszewo	ul. Brzozowa	18	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
211.	Parszewo	ul. Brzozowa	24	Chlewnia	pocz. XX w.	
212.	Parszewo	ul. Brzozowa	26	Spichlerz	kon. XIX w.	
213.	Parszewo	ul. Brzozowa	29	Wozownia	pocz. XX w.	
214.	Parszewo	ul. Brzozowa	30	Obora	1921 r.	
215.	Pordenowo			Cmentarz	1 poł. XIX w.	
216.	Pordenowo		2	Dom	4 ćw. XIX w.	
217.	Pordenowo		2	Obora	pocz. XX w.	
218.	Pordenowo		4	Dom	ok. 1900 r.	
219.	Pordenowo		8	Dom	ok. 1910 r.	

220.	Pordenowo			Dom	pocz. XX w.	
221.	Pordenowo		9	Dom	4 ćw. XIX w.	
222.	Pordenowo		9	Obora / stodoła	4 ćw. XIX w.	
223.	Pordenowo		9	Spichlerz	4 ćw. XIX w.	
224.	Pordenowo		10	Dom	pocz. XX w.	
225.	Pordenowo		11	Dom	pocz. XX w.	
226.	Pordenowo		13	Obora	pocz. XX w.	
227.	Pordenowo		15	Obora	1901 r.	
228.	Pordenowo		15- 17	Dom	ok. 1901 r.	
229.	Pordenowo		15- 17	Stajnia	ok. 1901 r.	
230.	Pordenowo		16	Dom	ok. 1880 r.	
231.	Pordenowo		16	Obora	ok. 1900 r.	
232.	Pordenowo		18	Dom	kon. XIX w.	
233.	Pordenowo		19	Dom	pocz. XIX w.	
234.	Pordenowo			Kuźnia	1937 r.	
235.	Pordenowo		20	Dom	1872 r.	
236.	Pordenowo		20	Budynek gospodarczy	1937 r.	
237.	Pordenowo		24	Czworak	pocz. XX w.	
238.	Pordenowo		28	Dom	pocz. XX w.	

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy na lata 2009-2012

306

239.	Pordenowo		36	Dom	1811 r., rozbud. 4 ćw. XIX w.	decyzja z dnia 13.11.1995 r., nr rej. 1571
240.	Pordenowo		42	Dom	k. XVIII / pocz. XIX w.	
241.	Pordenowo		42	Spichlerz	kon. XVIII w.	
242.	Starynia		2	Dom	1864 r.	
243.	Starynia		4	Dom	2 poł. XIX w.	
244.	Starynia		4	Budynek gospodarczy	2 poł. XIX w.	
245.	Starynia		4	Stodoła	2 poł. XIX w.	
246.	Starynia		8	Dom	1798 r.	
247.	Starynia		8	Budynek gospodarczy I	pocz. XX w.	
248.	Starynia		8	Budynek gospodarczy II	pocz. XX w.	
249.	Starynia		8	Stodoła	1936 r.	
250.	Starynia		9	Dom	ok. 1850 r.	
251.	Starynia		9	Budynek gospodarczy	1922 r.	
252.	Starynia		10	Dom	1 poł. XIX w.	
253.	Starynia		10	Spichlerz	poł. XIX w.	
254.	Starynia		10	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
255.	Starynia		11	Dom	1 ćw. XX w.	decyzja z dnia 27.09.1991 r., nr rej. 1355
256.	Starynia		11	Stodoła	1922 r.	decyzja z dnia 27.09.1991 r., nr rej. 1355

257.	Starynia		11	Obora / spichlerz	1921 r.	decyzja z dnia 27.09.1991 r., nr rej. 1355
258.	Starynia		12	Dom	poł. XIX w.	
259.	Starynia		12	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
260.	Starynia		13	Dom	ok. 1880 r.	
261.	Starynia		13	Budynek gospodarczy	3 ćw. XIX w.	
262.	Starynia		13	Stodoła	pocz. XX w.	
263.	Szymankowo	ul. Boczna	4	Dom	kon. XIX w.	
264.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	3	Dom	pocz. XX w.	
265.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	3	Budynek gospodarczy I	pocz. XX w.	
266.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	3	Budynek gospodarczy II	pocz. XX w.	
267.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	5	Dom	pocz. XX w.	
268.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	5	Ziemianka	pocz. XX w.	
269.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	8	Dom	pocz. XX w.	

270.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	8	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
271.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	10	Dom	pocz. XX w.	
272.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	11	Dom	pocz. XX w.	
273.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	12	Dom	ok. 1920 r.	
274.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	13	Dom	ok. 1920 r.	
275.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	13	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
276.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	14	Szkoła	1933 r.	
277.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	15	Dom	ok. 1920 r.	
278.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	17	Dom	ok. 1920 r.	
279.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	17	Budynek gospodarczy	ok. 1920 r.	

280.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	21	Dom	4 ćw. XIX w.	
281.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	22	Dom	ok. 1880 r.	
282.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	22	Szopa	kon. XIX w.	
283.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	23	Dom	pocz. XX w.	
284.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	27	Dom	kon. XIX w.	
285.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	39	Dom	kon. XIX w.	
286.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	39	Budynek gospodarczy	kon. XIX w.	
287.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	7	Dworzec kolejowy	ok. 1920 r.	
288.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	7	Wiata dworcowa	ok. 1920 r.	
289.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	9	Magazyn	ok. 1920 r.	

290.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	7	Toaleta	ok. 1920 r.	
291.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	9	Ziemianka	ok. 1920 r.	
292.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	9	Budynek gospodarczy	ok. 1920 r.	
293.	Szymankowo	ul. Bohaterów Września 1939 r.	21	Budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
294.	Szymankowo	ul. Główna		Transformator	ok. 1920 r.	
295.	Szymankowo	ul. Główna	3	Dom	pocz. XX w.	
296.	Szymankowo	ul. Główna	3	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
297.	Szymankowo	ul. Główna	7	Czworak	pocz. XX w.	
298.	Szymankowo	ul. Główna	7	Budynek gospodarczy	pocz. XX w.	
299.	Szymankowo	ul. Główna	9	Magazyn	1907 r.	
300.	Szymankowo	ul. Główna	10	Dom	pocz. XX w.	
301.	Szymankowo	ul. Główna	13/2	Dom	pocz. XX w.	
302.	Szymankowo	ul. Główna	22	Dom	pocz. XX w.	
303.	Szymankowo	ul. Główna	22	Budynek gospodarczy I	pocz. XX w.	
304.	Szymankowo	ul. Główna	22	Budynek gospodarczy II	pocz. XX w.	
305.	Szymankowo	ul. Lipowa	1	Dom	pocz. XX w.	

306.	Szymankowo	ul. Lipowa	5	Dom	pocz. XX w.	
307.	Szymankowo	ul. Żuławska	b. nr	Dom	ok. 1880 r.	
308.	Szymankowo	ul. Żuławska	2	Dom	pocz. XX w.	
309.	Szymankowo	ul. Żuławska	6	Dom	kon. XVIII w.	
310.	Szymankowo	ul. Żuławska	b.nr	Dom	1933 r.	
311.	Szymankowo	ul. Żuławska	48 J	Dom	pocz. XX w.	
312.	Szymankowo	ul. Żuławska	48 J	Dom	pocz. XX w.	
313.	Szymankowo	ul. Żuławska	48 J	Ziemianka	pocz. XX w.	
314.	Szymankowo	ul. Żuławska	48 J	Wędzarnia	pocz. XX w.	
315.	Tropiszewo			Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.	
316.	Tropiszewo		3 A	Dom	ok. 1920 r.	
317.	Tropiszewo		3 A	Budynek gospodarczy	ok. 1920 r.	
318.	Tropiszewo		7	Dom	ok. 1920 r.	
319.	Tropiszewo		9	Dom	ok. 1920 r.	
320.	Tropiszewo		12/12 A	Dom	pocz. XX w.	
321.	Tropiszewo		17	Dom	pocz. XX w.	
322.	Tropiszewo		22	Dom	pocz. XX w.	
323.	Tropiszewo		26	Dom	kon. XIX w.	
324.	Tropiszewo			Fabryka mydła	ok. 1930 r.	

325.	Tropiszewo			Budynek gospodarczy przy fabryce	ok. 1930 r.	
326.	Tropiszewo			Komin przy fabryce	ok. 1930 r.	

6.6. Obiekty o dużej wartości historycznej i architektonicznej – potencjał gminy

Najcenniejszymi zabytkami gminy Lichnowy są średniowieczne kościoły:

- ruina kościoła św. Katarzyny w Borętach, wpisana do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Elblągu z dnia 21.02.1994 r. pod nr 1440. Kościół powstał w wyniku sześciu etapów realizacyjnych dokonanych w okresie XIV – XV w.; z początku XIV w. pochodzi prezbiterium i jednokondygnacyjna zakrystia, pod koniec XIV w. powstała nawa na szerokości prezbiterium, którą niedługo potem poszerzono po stronie północnej oraz podstawa wieży, pozostała część wieży została zbudowana w 1 poł. XV w. W 1805 r. wzniesiono przedsionek od strony południowej. Kościół został spalony w 1945 r. Wzniesiony w stylu gotyckim, z cegły, w wątku wendyjskim i gotyckim, na planie zbliżonym do kwadratu, z wydłużonym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, od zachodu wieża na rzucie kwadratu. Obecnie zachowane są mury obwodowe do wysokości korony, brak stropu, dachu, okien i drewnianej części wieży. Kościół otoczony jest cmentarzem założonym prawdopodobnie w momencie budowy kościoła. Mimo stanu ruiny – kościół wraz z cmentarzem stanowi ogniwo gęstej sieci parafialnej założonej na Żuławach w XIV – XV w.;

- kościół św. Urszuli w Lichnowach, wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 17.11.1974 r. pod nr 812. Wzniesiony ok. 1350 r., w latach 1875 – 1876 gruntownie remontowany, w 1894 r. spalony i następnie (w latach 1897 – 1898) odbudowany. Po pożarze dachy otrzymały nową konstrukcję i pokrycie dachówką esówką, którą w 1959 r. zastąpiono dachówką mnich-mniszka. Wzniesiony w stylu gotyckim, z cegły, orientowany, salowy, założony na planie prostokąta, z wydzielonym, nieco węższym od korpusu, trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Do nawy od północy przylega zakrystia. Od zachodu wznosi się murowana wieża, kryta ostrosłupowym, blaszanym hełmem, na szczycie hełmu iglica z krzyżem i chorągiewką. Nad wschodnią częścią nawy ażurowa sygnaturka z ośmiobocznym, blaszanym hełmem z iglicą. We wnętrzu strop płaski drewniany, w zakrystii sklepienie gwiaździste, w kruchcie krzyżowe. Jest to jeden z najstarszych i najlepiej zachowanych kościołów gotyckich na terenie Pomorza Gdańskiego.

- kościół św. Mikołaja w Lisewie, wpisana do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 4.12.1959 r. pod nr 131. Kościół wzniesiony został w XV w., wieża w XVII w., w stylu gotyckim, z cegły, orientowany, salowy, na rzucie prostokąta,

oszkarpowany. Od północy przylega zakrystia kryta tym samym dachem co korpus kościoła, od zachodu wznosi się wieża z drewnianą izbicą. Wschodni ściana zwieńczona ażurowym, schodkowym szczytem, zdobionym ostrołukowymi prześwitami, profilowanymi lizenami i sterczynami. Dach korpusu i zakrystii kryty dachówką esówką, hełm wieży kryty blachą, na szczycie hełmu iglica z chorągiewką, na której widnieje data "1818".

Ciekawym przykładem dziewiętnastowiecznej architektury sakralnej na terenie gminy jest kościół św. Katarzyny w Borętach wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Elblągu z dnia 18.11.1983 r. pod nr 1039. Kościół wzniesiony został w latach 1841-1842. Do 1945 r. był zbozem protestanckim, obecnie katolicki. Zbudowany w konstrukcji ryglowej (drewniany szkielet wypełniony cegłą licówką), na planie prostokąta, przekryty dachem dwuspadowym krytym dachówką karpiówką. Na zachodnim krańcu dachu drewniana wieżyczka zwieńczona hełmem. Wnętrze przekryte stropem deskowym. W części wschodniej rozbudowany chór wsparty na słupach.

Oprócz zabytków sakralnych cennymi zabytkami gminy Lichnowy są obiekty architektury świeckiej:

- dom przy ul. Lachowicza 21-23 w Lichnowach, wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Elblągu z dnia 10.01.1992 r. pod nr 1360. Budynek pochodzi z 2 poł. XIX w. Budynek drewniany o konstrukcji wieńcowej, szczyty deskowane pionowo, na kamiennie-ceglanej podmurówce. Zachowany wystrój elewacji: snycerskie zdobienia opasek okiennych, okapu. Od południa znajduje się przeszklona, snycersko zdobiona weranda. Współcześnie budynek przekształcono w wyniku remontów: częściowo przebudowane otwory okienne, okna PCV, elewacja wschodnia i północna obłożona sidingiem, dach częściowo kryty dachówką esówką, częściowo blachą. Stanowi przykład ciekawej XIX-wiecznej zabudowy drewnianej wsi. Posiada duże wartości architektoniczne.

- dom nr 44 w Lichnowkach, wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Elblągu z dnia 2.09.1983 r. pod nr 1033. Budynek pochodzi z 1767 r. Jest to murowany budynek, kryty dwuspadowym dachem naczółkowym, posiada w elewacji południowej ryzalit z szachulcowym szczytem, zdobionym snycerskimi detalami: naroża w formie stylizowanych kompozytowych pilastrów, profilowany gzyms podokapowy. Dodatkowym elementem dekoracyjnym są drzwi główne o bogatej ornamentyce klasycystycznej. Budynek stanowi ciekawy przykład ewolucji formy domu podcieniowego charakterystycznego dla krajobrazu Żuław;

- dom podcieniowy nr 36 w Pordenowie z 1811 r., wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Elblągu z dnia 13.11.1995 r. pod nr 1571. Budynek wzniesiony został zapewne wraz z całym gospodarstwem w 1811 r., rozbudowany w 4 ćw. XIX w.

Budynek drewniany, w konstrukcji zrębowo-wieńcowej, ścianka kolankowa i wystawka w konstrukcji szachulcowej. Budynek posiada bogate zdobienia snycerskie: kolumny podcienia, pilastry na narożach, laubzekinowe dekoracje w podcieniu i szczytach. Stanowi interesujący przykład ludowego budownictwa podcieniowego z XIX w. o cechach klasycystycznych i walorach architektonicznych;

- zagroda nr 11 w Staryni, wpisana do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Elblągu z dnia 27.09.1991 r. pod nr 1355. Powstała z 1 ćw. XX w. jako jednorodny zespół, w skład którego wchodzi budynek mieszkalny oraz dwa budynki gospodarcze: obora i stodoła. Dom murowany z cegły licówki, od północy przeszklona, drewniana weranda. Elewacje zdobione dekoracjami wykonanymi w tynku. Dekoracyjna stolarka drzwiowa i okienna. Budynki gospodarcze usytuowane w głębi działki. Stodoła murowana z cegły licówki, z ozdobnymi sterczynami, inicjałami i datą „BB 1922” w szczycie. Obora również murowana cegły licówki, zdobiona ceglanyimi detalami i sterczynami w szczycie, z datą „1921”. Zagroda cenna jest ze względu na walory architektoniczne oraz jednorodny charakter całego zespołu.

- zespół dworsko-parkowy w Lisewie przy ul. 10-tego Marca 44 wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Elblągu z dnia 15.01.1991 r. pod nr 1341. Zespół pochodzi z okresu od końca XVIII w. do pocz. XX w., w jego skład wchodzi: dwór (z k. XVIII w.), budynek mieszkalny przy ul. 10 Marca 46 (z 3 ćw. XIX w.), spichlerz (z pocz. XIX w.), zespół 4 budynków folwarcznych (z przełomu XIX i XX w.) oraz park (z poł. XIX w.).

Dwór murowany, tynkowany, od wschodu i od północy powojenne dobudówki. Zachowany skromny wystrój elewacji (profilowane gzymsy i opaski okienne), zachowane oryginalne okna i drzwi. Dach kryty eternitem. W tylnej (wschodniej) elewacji drewniany ganek ze snycerskimi zdobieniami, powyżej w połąci dachowej lukarna z witrażowymi oknami.

Budynek mieszkalny (przy ul. 10-tego Marca 46) murowany, prawdopodobnie wtórnie otynkowany, detale ceglane, pomalowane farbą, okna w elewacji wschodniej oryginalne, pozostałe drewniane powojenne, dach kryty papą.

Spichlerz wzniesiony w konstrukcji ryglowej (drewniany szkielet wypełniony cegłą licówką), na dachu chorągiewka metalowa z nieczytelną datą.

Budynek gospodarczy I wzniesiony z cegły licówki, zachowany skromny wystrój elewacji (gzyms wieńczący), otwory okienne zamurowane, drzwi oryginalne, dach kryty oryginalną dachówką esówką.

Budynek gospodarczy II wzniesiony z cegły licówki, zachowany wystrój elewacji (gzymsy nadokienne, gzyms wieńczący, lizeny), część otworów okiennych zamurowana, drzwi oryginalne, dach kryty oryginalną dachówką esówką.

Budynek gospodarczy III zbudowany z cegły licówki, na planie prostokąta, zachowane oryginalne wrota.

Budynek gospodarczy IV (wozownia) drewniany, w konstrukcji szkieletowej, opieranej deskami, dach kryty oryginalną dachówką esówką.

Ze względu na swoje wartości architektoniczne, przestrzenne i kulturowe stanowi cenny przykład założenia folwarcznego.

Do bardzo interesujących zabytków, stanowiących o specyfice regionu, należą pozostałości kultury materialnej społeczności mennonitów – zagrody olenderskie, domy podcieniowe i cmentarze. Warto również zwrócić uwagę na zabytki techniki, których ciekawe przykłady notujemy na terenie gminy Lichnowy.

Opisane poniżej obiekty dziedzictwa kulturowego nie figurują w rejestrze zabytków województwa pomorskiego, ale są ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków. Wiele z nich kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków, są cennymi zabytkami nie tylko w skali gminy, ale także regionu i kraju.

Zabudowa wiejska:

1. Boręty: zagroda nr 17-19; składa się z ceglanego domu z 1854 r. oraz dwóch ceglanych budynków gospodarczych z ok. 1900 r.
2. Boręty Drugie: zagroda bez numeru, na północy kolonii; składa się z drewnianego domu podcieniowego z ok. 1895 r., drewnianej stodoły (kon. XIX w.), murowanej obory (1923 r.) i murowanej wagi (ok. 1930 r.).
3. Lichnowy: domy drewniane przy ul. Jesionowej nr 3, 5, 11, ul. Lachowicza 27 i przy ul. Wiatracznej 4, zagroda przy ul. Zwycięstwa 3 (dom z 1895 r., ogrodzenie z portalem z 1749 r., 4 budynki gospodarcze z 1905 r., stodoła z l. 30-tych XX w.),
4. Lichnowki: domy drewniane nr 2, 9, 13, 35 oraz dom bez numeru usytuowany północno- wschodniej części wsi – zasługują na uwagę jako relikty dawnych zagród holenderskich (budynki gospodarcze nie zachowały się).
5. Lichnowki Pierwsze: zagroda nr 1 z zachowanym drewnianym domem – 2 poł. XIX w., stodołą, oborą i parkiem z pocz. XX w.
6. Lisewo Malborskie: zespół pofolwarczny przy ul. Kolejowej 33 z 4 ćwierci XIX w. wraz zespołem czworaków oraz budynku mieszkalne przy ul. 10 Marca 35 i 36.
7. Parchowo: dwór wraz z parkiem przy ul. Osiedlowej 1 (2 połowa XIX w.).
8. Pordenowo: zagroda nr 9 (dom drewniany – 1894 r., obora/stodoła – pocz. XX w., spichlerz – pocz. XX w.), zagroda nr 15-17 (jednorodny zespół z ok. 1901 r. składający się z domu, obory i stajni) oraz ciekawe przykłady architektury murowanej: domy nr 4, 8, 10, 11, 16 i drewnianej: domy nr 2, 18 i 19.
9. Starynia: zagrody olenderskie; nr 4 (dom z budynkiem gospodarczym oraz wolnostojąca stodoła z 2 poł. XIX w.), nr 8 (dom – 1798 r. z dwoma budynkami gospodarczymi – pocz. XX w.), nr 10 (dom – 1 poł. XIX w. z dwoma budynkami gospodarczymi – z poł. XIX w. i pocz. XX w.) nr 12 (dom i budynek gospodarczy), nr 13 (dom z budynkiem gospodarczym) oraz dom nr 2 z dawnej zagrody olenderskiej (1864 r.), nr 9 (dom z budynkiem gospodarczym z dawnej zagrody olenderskiej - ok. 1850 r.).
10. Szymankowo: relikty zagród olenderskich: zagroda przy ul. Bohaterów Września 1938 r. 21 (dom z budynkiem gospodarczym z 4 ćw. XIX w.), ul. Bohaterów

Września 1938 r. 22 (dom i szopa z końca XIX w.), ul. Bohaterów Września 1939 r. 39 (dom z budynkiem gospodarczym z kon. XIX w.), dom przy ul. Żuławskiej 6 z kon. XVIII w., dom z dawnej zagrody olenderskiej z ok. 1880 r. przy ul. Żuławskiej bez numeru (na początku wsi od strony Lichnowek).

Zabytki techniki:

1. Lisewo Malborskie: stacja kolejowa wraz z budynkiem dworca oraz budynkiem mieszkalnym dla pracowników kolei przy ul. 10 Marca 6, zespół stacji kolei wąskotorowej, złożony z dworca oraz dwóch lokomotywni.
2. Szymankowo: stacja kolejowa (dworzec, wiata, magazyn, toaleta) jako miejsce ważne dla historii Polski ze względu na wydarzenia II wojny światowej (do 1 września 1939 r. miejscowość była częścią niemiecko-polskiego, kolejowego węzła granicznego. 1 września 1939 r. tutejsi kolejarze zatrzymali niemiecki pociąg pancerny, mający zaatakować stację kolejową w Tczewie, kierując go na ślepy tor. Dzięki temu żołnierzom polskim udało się wysadzić w powietrze most kolejowy i pokrzyżować plany ataku niemieckiego. W odwecie Niemcy rozstrzelali 21 osób).

Cmentarze:

1. Dąbrowa – menonicki,
2. Lichnowy – menonicki,
3. Lichnowki – menonicki,
4. Parszewo – ewangelicki,
5. Pordenowo - menonicki.

6.7. Obiekty i zespoły proponowane do wpisu do rejestru zabytków

1. Boręty nr 17-19, zagroda (dom z 1854 r., budynki gospodarcze z ok. 1900 r.),
2. Boręty Drugie, zagroda bez numeru, na północy kolonii (dom podcieniowy z ok. 1895 r., stodoła z kon. XIX w., obora z 1923 r., waga z ok. 1930 r.),
3. Lichnowy, ul. Zwycięstwa 3, zagroda (dom z 1895 r., ogrodzenie z portalem z 1749 r., 4 budynki gospodarcze z 1905 r., stodoła z l. 30-tych XX w.),
4. Lichnowki Pierwsze nr 1, zagroda (dom z 2 poł. XIX w., stodoła, obora i park z pocz. XX w.),
5. Lisewo Malborskie, ul. Kolejowa 33, zespół pofolwarczny z 4 ćw. XIX w.,
6. Parchowo, ul. Osiedłowa 1, dwór z parkiem z 2 poł. XIX w.,
7. Pordenowo nr 9, zagroda (dom drewniany z 1894 r., obora/stodoła i spichlerz z pocz. XX w.),
8. Pordenowo nr 15-17, zagroda z ok. 1901 r. (dom, obora i stajnia),
9. Pordenowo nr 2, dom z 4 ćwierci XIX w.,
10. Starynia nr 4, zagroda z 2 poł. XIX w. (dom z budynkiem gospodarczym oraz wolnostojąca stodoła),
11. Starynia nr 2, dom z 1864 r. (dom z dawnej zagrody olenderskiej),

12. Starynia nr 8, zagroda (dom z 1798 r., dwa budynki gospodarcze z pocz. XX w.)
13. Starynia nr 9, dom z ok. 1850 r. (dom z budynkiem gospodarczym z dawnej zagrody olenderskiej),
14. Szymankowo, ul. Żuławska 6, dom z kon. XVIII w.,
15. Szymankowo, zespół zabudowy na stacji kolejowej (dworzec, wiata, magazyn, toaleta) z ok. 1920 r.

6.8. Stan utrzymania zabytków nieruchomości

Zabytkowe obiekty budownictwa wiejskiego na terenie gminy Lichnowy są w średnim stanie technicznym, najczęściej zaniedbane. Przez wiele lat nie prowadzono w nich systematycznie remontów, brakowało funduszy na dostosowanie ich do współczesnych standardów.

1. Lichnowy, ul. Lachowicza 21-23: budynek zaniedbany. Konstrukcja budynku wydaje się być w dobrym stanie technicznym, miejscami drewno ścian zaatakowane przez owady, brak fragmentów dekoracji snycerskiej. Pokrycie dachowe w złym stanie technicznym. Budynek wymaga gruntownego remontu, z uwzględnieniem wymiany stolarki okiennej współczesnej na odwzorowującą oryginalną, uzupełnienia dekoracji snycerskich, zabezpieczenia drewna przez owadami i ogniem.
2. Lichnowki 44: budynek zaniedbany. Konstrukcja budynku wydaje się być w dobrym stanie technicznym, widoczne jest jedynie niewielki ugięcie więźby dachowej w części wschodniej dachu. Jednak drobne elementy jak stolarka okienna, drzwiowa, wyprawa tynkarska, pokrycie dachu, drewniane elementy konstrukcji facjaty są w złym stanie technicznym. Budynek wymaga gruntownego remontu, z uwzględnieniem wymiany stolarki okiennej współczesnej na odwzorowującą oryginalną.
3. Pordenowo 36: budynek zaniedbany. Konstrukcja budynku wydaje się być w dobrym stanie technicznym, cokół zawilgocony, drewno miejscami zaatakowane przez owady, spróchniałe, miejscami ubytki cegieł i wypłukane spoiny w konstrukcji ryglowej. Budynek wymaga remontu, z uwzględnieniem wymiany stolarki okiennej współczesnej na odwzorowującą oryginalną, ujednolicenie pokrycia dachowego, usunięcie przyczyn zawilgocenia cokołu.
4. Starynia 11 – dom w dobrym stanie technicznym, cokół zawilgocony, miejscami wypłukane spoiny w cokole. Weranda w złym stanie technicznym – drewno spękane, miejscami spróchniałe, wymaga remontu i zabezpieczenia przed owadami i ogniem. Remontu wymaga również stolarka okienna. Należy usunąć przyczynę zawilgocenia cokołu. Obora w złym stanie technicznym, spękane i zawilgocone ściany, wypłukane spoiny, tylna ścian przemurowana z pustaków. Budynek wymaga remontu i wzmocnienia ścian, usunięcia przyczyn zawilgocenia. Stodoła w średnim stanie technicznym; ściany zawilgocone, wypłukane spoiny. Budynek wymaga remontu, usunięcia przyczyn zawilgocenia.

Budowle sakralne są na ogół dobrze utrzymane. Wymagają jednak drobnych napraw i bieżących remontów.

1. Ruina kościoła św. Katarzyny w Borętach. Trwała ruina w średnim stanie technicznym; koronę murów porastają rośliny i młode drzewa, miejscami widoczne są wypłukane spoiny – może to prowadzić do destrukcji murów. Wnętrze kościoła porastają dużych rozmiarów krzaki i drzewa. Ruina kościoła wymaga doraźnego remontu; usunięcia roślinności, zabezpieczenia korony murów i spoin.
2. Kościół św. Urszuli w Lichnowach w średnim stanie technicznym. Pokrycie dachu (dachówka mnich-mniszka) oraz wieży i sygnaturki (blacha) jest w złym stanie technicznym: nieszczelne, wymaga wymiany. Elewacje kościoła są zabrudzone, spoiny wypłukane, miejscami wtórne cementowe uzupełnienia. Elewacje należy oczyścić, uzupełnić spoiny, miejscami wzmocnić strukturalnie cegłę, uzupełnić ubytki cegieł i spoin, zabezpieczyć odpowiednimi preparatami.
3. Kościół św. Mikołaja w Lisewie w średnim stanie technicznym: zawilgocone mury, wypłukane spoiny, ubytki w pokryciu hełmu wieży, ubytki cegieł w detalu architektonicznym. Wymaga remontu: uzupełnienie spoin, ubytków cegieł oraz usunięcia przyczyn zawilgocenia.
4. Kościół św. Katarzyny w Borętach w średnim stanie technicznym; drewniana konstrukcja wymaga zabezpieczenia przed owadami i ogniem, stolarka okienna wymaga remontu, uzupełnienia ubytków spoin.

W złym stanie jest natomiast większość zespołów dworsko-parkowych i zespołów zabytkowej zieleni. Wykorzystywane przez długi czas niezgodnie z funkcją lub pozostające bez zagospodarowania wymagają działań rewaloryzacyjnych. Układy przestrzenne założeń parkowych są często nieczytelne w wyniku zarastania przestrzeni parkowej przez samosiewy.

Na terenie gminy jest tylko jeden zespół dworsko-parkowy, wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

1. Lisewo Malborskie, ul. 10-tego Marca 44.

Dwór: budynek zaniedbany. Konstrukcja budynku wydaje się być w dobrym stanie technicznym. Znaczne ubytki tynku na elewacjach. Stolarka okienna i drzwiowa wymaga remontu. Taras przed wejściem od strony zachodniej porośnięty w całości roślinnością.

Spichlerz: budynek zaniedbany. Konstrukcja budynku w średnim stanie technicznym. Drewniane elementy konstrukcji rozeschnięte, niezabezpieczone przed wilgocią. Ubytki cegieł i spoin. Znaczne ubytki w pokryciu dachu. Obiekt wymaga gruntownej konserwacji i remontu.

Budynek gospodarczy I: budynek zaniedbany. Konstrukcja w średnim stanie technicznym; miejscami ukośne spękania ścian. Ściany zawilgocone, ubytki spoin. Budynek wymaga remontu.

Budynek gospodarczy II: budynek zaniedbany. Konstrukcja wydaje się być w dobrym stanie technicznym. Ściany zawilgocone, ubytki spoin. Ubytki w pokryciu dachowym. Budynek wymaga remontu.

Budynek gospodarczy III: budynek w złym stanie technicznym; więźba dachowa zawalona całkowicie, ściany zawilgocone, ubytki spoin. Budynek wymaga remontu oraz rekonstrukcji więźby dachowej.

Budynek gospodarczy IV (wozownia): budynek zaniedbany. Konstrukcja budynku w złym stanie technicznym. Deski rozeschnięte, niezabezpieczone przed wilgocią. Znaczne ubytki w pokryciu dachowym. Obiekt wymaga gruntownej konserwacji i remontu.

Park: zaniedbany, układ zatarty w wyniku sporej ilości samosiewów. Park wymaga rewaloryzacji.

6.9. Zasoby środowiska naturalnego

Gminę Lichnowy cechuje czyste powietrze; nie występują tu obiekty w znaczący sposób oddziałujące na warunki aerosanitarnie. Występujące tereny są w przeważającej mierze podmokłe. Wody gruntowe są płytkie i zanieczyszczone (poziom wód stabilizuje się na głębokości 1-2 m).

Niewielką część powierzchni gminy stanowią lasy i grunty zadrzewione. Na terenie gminy Lichnowy lasy i grunty leśne zajmują tylko 0,18% ogólnej powierzchni. Niewielkie fragmenty lasów występują w dolinach cieków, przy czym część z nich kwalifikowana jest nie jako lasy, lecz zadrzewienia. Na terenie Gminy Lichnowy, wobec znikomej ilości lasów, rolę uzupełniającą w systemie ekologicznym gminy stanowią stare parki i zadrzewione cmentarze, stanowiące ostoję niektórych gatunków flory i fauny leśnej. Na terenie gminy notuje się osiem pomników przyrody.

Dolina Wisły została uznana za korytarz ekologiczny rangi międzynarodowej w sieci ekologicznej ECONET. W krajowym Systemie Obszarów Chronionych jest ona objęta ochroną w randze obszaru chronionego krajobrazu pod nazwą Środkowożuławski Obszar Chronionego Krajobrazu (w granicach gminy Lichnowy 507 ha), obejmuje on koryto i międzywale Wisły z łąkami, zakrzewieniami nadrzecznymi.

Ponadto występują tu elementy osnowy ekologicznej rangi regionalnej – korytarze ekologiczne drobnych cieków wodnych, parki wiejskie zgrupowania i aleje drzew i krzewów.

6.10. Turystyka

Przez obszar gminy przebiega znakowany „Nadwiślański” szlak turystyki pieszej biegnący wzdłuż wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły oraz projektowany jest jeden z wariantów przebiegu międzynarodowej ścieżki rowerowej.

Pomimo znacznego potencjału turystycznego gminy w postaci naturalnego nieskażonego środowiska, zasobów dziedzictwa kulturowego, kanałów odwadniających oraz atrakcyjnego położenia nad Wisłą (które stanowią ważny czynnik w rozwoju małej turystyki wodnej), w gminie Lichnowy brak zaplecza oraz infrastruktury turystycznej.

Stworzenie takiej infrastruktury pozwoliłoby na promocję nie tylko walorów przyrodniczych, krajobrazowych, ale także historycznych i kulturowych.

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Lichnowy. Analiza szans i zagrożeń (SWOT)

Mocne strony (+):

- duża liczba obiektów zabytkowych,
- wyjątkowy w skali kraju i województwa zasób zabytków budownictwa olenderskiego,
- różnorodny zasób zabytków budownictwa regionalnego, drewnianego i ceglanego,
- atrakcyjne położenie gminy pod względem krajobrazowym; w tym położenie fragmentu gminy na Środkowożuławskim Obszarze Chronionego Krajobrazu,
- dobre rozpoznanie zasobów dziedzictwa kulturowego z terenu gminy,
- dobrze funkcjonujący program dofinansowania na podstawie uchwały w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- dogodne położenie przy dużym ośrodku miejskim – Tczewie.

Słabe strony (-):

- brak aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego gminy,
- zły stan techniczny znacznej części obiektów zabytkowych,
- niewystarczające środki finansowe na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych,
- niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytego dbania o zabytki,
- brak promocji zasobów dziedzictwa kulturowego gminy jako produktu turystycznego.

SZANSE:

- stałe polepszanie stanu technicznego obiektów zabytkowych dzięki dotacjom z budżetu gminy w ramach uchwały w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- wzrost zainteresowania właścicieli zabytków ochroną i pracami konserwatorskimi,
- rozwój turystyki i agroturystyki,
- budowa tras turystycznych i szlaków z uwzględnieniem obiektów zabytkowych,

- budowa baz turystycznych z wykorzystaniem obiektów i obszarów o wartościach historycznych i kulturowych,
- pozyskiwanie funduszy na działania strukturalne dotyczące ochrony zabytków,
- edukacja w dziedzinie zarządzania dziedzictwem kulturowym.

ZAGROŻENIA:

- pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych,
- samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień i pozwoleń konserwatorskich,
- brak katalogowych projektów budynków mieszkalnych i gospodarczych nawiązujących do miejscowej tradycji, które można by było wykorzystać przy realizacji kolejnych inwestycji,
- zbyt niskie nakłady z budżetu gminy na odnowę obszarów i obiektów zabytkowych,
- brak działań w celu pozyskania środków z zewnątrz na ochronę zabytków.

8. Cel strategiczny Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy

CEL
*ZACHOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO SŁUŻĄCE BUDOWANIU
TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ ORAZ PROMOCJI TURYSTYCZNEJ GMINY*

Cel ten będzie realizowany w ramach 2 priorytetów:

⇒ Priorytet 1:
OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

⇒ Priorytet 2:
PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunki działań w ramach Priorytetu 1:

- ⇒ Zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej.
- ⇒ Ochrona krajobrazu kulturowego i środowiska naturalnego.

Kierunki działań w ramach Priorytetu 2:

- ⇒ Rozwój infrastruktury wiejskiej służącej funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
- ⇒ Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego, jego stanu zachowania i potrzeb związanych z jego ochroną.
- ⇒ Promowanie wzorców regionalnej architektury i budownictwa (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, materiału, kolorystyki, rozwiązań konstrukcyjnych).

9. Zadania, instrumenty wdrażania, źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy

Cel strategiczny *ZACHOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO SŁUŻĄCE BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ ORAZ PROMOCJI TURYSTYCZNEJ GMINY* – będzie realizowany przez następujące zadania:

ZADANIA dla Priorytetu 1: OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

ZADANIE I

UDZIELANIE WSPARCIA FINANSOWEGO WŁAŚCICIELOM OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

- ⇒ Instrumenty wdrażania: Gmina Lichnowy
- ⇒ Planowany termin: lata 2009-2012
- ⇒ Źródło finansowania: budżet gminy.

Zadanie to ma na celu w szczególności konserwację, renowację, rewaloryzację, poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych. Realizowane będzie przy pomocy Uchwały Nr VIII/68/07 Rady Gminy z dnia 30 lipca 2007 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków

ZADANIE II

OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

- ⇒ Instrumenty wdrażania: Gmina Lichnowy
- ⇒ Planowany termin: lata 2009-2012
- ⇒ Źródło finansowania: budżet gminy przy wsparciu środków unijnych.

Zadanie to będzie mogło być realizowane poprzez dwa równoległe działania:

- program rewitalizacji zabytkowych zespołów ruralistycznych (z wykorzystaniem środków unijnych),
- opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ze szczególnym uwzględnieniem zapisów dotyczących zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego (budżet gminy).

ZADANIA dla Priorytetu 2: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

ZADANIE I

WYZNACZANIE SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH I ŚCIEŻEK ROWEROWYCH WYKORZYSTUJĄCYCH WALORY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I WALORY PRZYRODNICZE

- ⇒ Instrumenty wdrażania: Gmina Lichnowy
- ⇒ Planowany termin: lata 2009-2012
- ⇒ Źródło finansowania: budżet gminy.

Zadanie to ma na celu wytyczenie szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych, które przyczynią się do wzrostu ruchu turystycznego w gminie, co może stanowić istotny bodziec dla rozwoju agroturystyki.

ZADANIE II

POPULARYZACJA OCHRONY ZABYTEKÓW

- ⇒ Instrumenty wdrażania: Gmina Lichnowy
- ⇒ Planowany termin: lata 2009-2012
- ⇒ Źródło finansowania: budżet gminy.

Zadanie to będzie realizowane poprzez:

- a) organizowanie konkursów (dla szkół z wiadomości na temat zabytków w regionie, dla właścicieli zabytków z przykładów dobrej konserwacji) na najlepszego użytkownika/najlepsze otoczenie obiektu zabytkowego,

- b) publikacje, wydawnictwa popularyzatorskie,
- c) udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej gminy,
- d) opracowanie *mapy zabytków gminy* - jako graficznej formy promocji zasobów kulturowych gminy.

10. Monitoring i ocena realizacji programu

Przedmiotem monitoringu będą działania podejmowane przez Gminę Lichnowy w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami (w ramach własnego budżetu gminy). Za monitorowanie realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lichnowy odpowiada Wójt, który co dwa lata będzie przedstawiał Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji programu.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i działań edukacyjnych na terenie gminy,
- liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- liczba szkoleń/liczba osób biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.